

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่องศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนสังกัดเทศบาลเทศบาลนครระยอง ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ เอกสารงานและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเสนอเนื้อหาเรียงลำดับดังต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษาขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
2. สภาพทางการศึกษาของเทศบาลนครระยอง
3. นโยบายที่สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
 - 4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม
 - 4.2 รูปแบบการมีส่วนร่วม
 - 4.3 แนวทางการมีส่วนร่วมพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชุมชน
5. แนวคิดเกี่ยวกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 5.1 ความหมายของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 5.2 โครงสร้างคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 5.3 บทบาทและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 5.4 การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
6. ขอบเขตและภารกิจการบริหารและการจัดการสถานศึกษา
 - 6.1 การบริหารงานวิชาการ
 - 6.2 การบริหารงานบุคคล
 - 6.3 การบริหารงานงบประมาณ
 - 6.4 การบริหารทั่วไป
7. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บัญญัติสิทธิของประชาชนในด้านการศึกษาและการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมและฝึกอบรมตามความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่น ซึ่งรัฐจะต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึงตนเอง และตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง ให้ความเป็นอิสระแก่ท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น มีอิสระในการกำหนดนโยบายการปกครอง การบริหาร การบริหารงานบุคคล การเงินและการคลัง มีอำนาจเป็นของตนเองโดยเฉพาะสำหรับการกำหนดอำนาจและหน้าที่ระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องคำนึงการกระจายอำนาจเพิ่มขึ้นให้แก่ท้องถิ่น

กระทรวงมหาดไทย ในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบในการกำกับดูแล ส่งเสริม สนับสนุน การบริหารการปกครองท้องถิ่น จึงได้จัดทำแนวนโยบายการจัดการศึกษาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2545 – 2559 ขึ้น โดยได้จัดทำภายใต้กรอบแห่งบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งรวมทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อีกทั้ง พ.ร.บ. ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ละประเภท โดยครอบคลุมภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้เป็นแนวทางในการจัดและพัฒนาศึกษาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับศักยภาพ ตามความพร้อมและตรงตามความต้องการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ แต่ละแห่งให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และมีมาตรฐานสามารถพัฒนาศักยภาพคนของท้องถิ่นให้มีคุณภาพต่อไป

การจัดการศึกษาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2545 – 2559

วิสัยทัศน์

จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและศักยภาพคนในท้องถิ่นให้มีคุณลักษณะที่สามารถบูรณาการวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของสังคมและประเทศชาติ ตามหลักแห่งการปกครองตนเอง ตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น

ภารกิจงานด้านการศึกษา

เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาและวางรากฐานชีวิต การเตรียมความพร้อมของเด็กทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ บุคลิกภาพและสังคมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ ความสามารถขั้นพื้นฐาน รวมทั้งให้สามารถค้นพบความต้องการ

ความสนใจ ความถนัดของตนเองด้านวิชาการ วิชาชีพ ความสามารถในการประกอบกิจการอาชีพ และทักษะทางสังคม โดยให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรมและมีความสำนึกในความเป็นไทย

ภารกิจจัดการศึกษาท้องถิ่น

1. การจัดการศึกษาปฐมวัย

เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาความพร้อมแก่เด็กตั้งแต่แรกเกิดถึงก่อนการศึกษา ขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา เต็มตามศักยภาพและมีความพร้อมในการเข้ารับการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาและวางรากฐานชีวิต การเตรียมความพร้อมของเด็กทั้ง ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ บุคลิกภาพ และสังคม ให้ผู้เรียน ได้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐาน รวมทั้งให้สามารถค้นพบความต้องการ ความสนใจ ความถนัดของตนเองด้านวิชาการ วิชาชีพ ความสามารถในการประกอบกิจการอาชีพ และทักษะทางสังคม โดยให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรมและมีความสำนึกในความเป็นไทย

3. การจัดการบริการให้ความรู้ด้านอาชีพ

เป็นการจัดบริการและหรือส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาความรู้ทักษะในการประกอบอาชีพ แก่ประชาชน รวมทั้งการรวมกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

4. การจัดการส่งเสริมกีฬานันทนาการ และกิจกรรมเด็กเยาวชน

เป็นการจัดและส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานด้านการกีฬา นันทนาการกิจกรรมเด็ก และเยาวชนแก่เด็กและเยาวชน ประชาชนทั่วไปอย่างหลากหลาย

5. การดำเนินงานด้านการศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

เป็นการดำเนินงานด้านกิจกรรมส่งเสริม สนับสนุน อนุรักษ์ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะกิจกรรมที่เน้นเอกลักษณ์ความเป็นไทยของท้องถิ่น

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีนโยบายภายใต้บทบัญญัติ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งรวมทั้ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อีกทั้ง พ.ร.บ. ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ละประเภท โดยครอบคลุมภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและจัดการศึกษาขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น เพื่อให้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้เป็นแนวทางในการจัดและพัฒนการศึกษา ท้องถิ่นที่เหมาะสมกับศักยภาพ ตามความพร้อมและตรงตามความต้องการ

สภาพทางการศึกษาของเทศบาลนครระยอง

ข้อมูลเกี่ยวกับกองการศึกษา เทศบาลนครระยอง

กองการศึกษา เทศบาลนครระยอง ดำเนินการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และตามพระราชบัญญัติ กำหนดแผนและขั้นตอน การกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 โดยมุ่งเน้นการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาศักยภาพของเด็ก เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่นให้มีความรู้คู่คุณธรรม และรู้จักการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการ ใช้หลักการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ ตามโครงสร้างกองการศึกษา โดยแบ่งเป็นฝ่าย/หน่วย/ โรงเรียน (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2555) ประกอบด้วย

1. ฝ่ายบริหารการศึกษา มี 7 งาน ดังนี้
 - 1.1 งานการเจ้าหน้าที่
 - 1.2 งานวางแผนบุคคลและทะเบียนประวัติ
 - 1.3 งานการศึกษาปฐมวัย
 - 1.4 งานโรงเรียน
 - 1.5 งานกิจการนักเรียน
 - 1.6 งานส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานหลักสูตร
 - 1.7 งานพัฒนาสื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา
2. ฝ่ายส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มี 7 งาน ดังนี้
 - 2.1 งานการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย
 - 2.2 งานฝึกและส่งเสริมอาชีพ
 - 2.3 งานห้องสมุด พิพิธภัณฑ์และเครือข่ายทางการศึกษา
 - 2.4 งานกิจการศาสนา
 - 2.5 งานส่งเสริมประเพณีศิลปวัฒนธรรม
 - 2.6 งานกีฬาและนันทนาการ
 - 2.7 งานกิจกรรมเด็กและเยาวชน
3. ฝ่ายแผนงานและโครงการ มี 4 งาน ดังนี้
 - 3.1 งานแผนงานโครงการ
 - 3.2 งานระบบสารสนเทศ

3.3 งานงบประมาณ

3.4 งานธุรการ

4. หน่วยศึกษานิเทศก์

ในการพัฒนาการศึกษา มีแนวทางในการพัฒนาคุณภาพที่ได้กำหนดไว้โดยยึดเป้าหมายสำคัญคือการพัฒนาตัวนักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน เกิดคุณลักษณะครบถ้วนตามความมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 พร้อมทั้งได้เน้นกระบวนการ (Process) ทั้ง 3 กระบวนการ คือ กระบวนการบริหารการศึกษา กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการนิเทศการศึกษา มาเป็นหลักยุทธศาสตร์ที่จะทำให้การทำงานได้บรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ถือเป็นหัวใจสำคัญยิ่งของกระบวนการนิเทศศึกษาและพัฒนาระบบการจัดการความรู้สู่ความเป็นเลิศ

การนิเทศการศึกษาและกระบวนการนิเทศการศึกษา เป็นสิ่งคู่กัน การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในความร่วมมือระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับนิเทศที่จัดกิจกรรมของบุคลากรทางการศึกษา ในอันที่จะพัฒนาปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและบรรลุความมุ่งหมายของหลักสูตร โดยตั้งอยู่ในฐานของความเท่าเทียมกันซึ่งอยู่ในระบบเป็นประชาธิปไตยโดยมีจุดมุ่งหมายสุดท้าย คือ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ส่วนกระบวนการนิเทศการศึกษา เป็นการดำเนินการนิเทศการศึกษา โดยยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ และจำเป็นต้องอาศัยลำดับขั้นตอนในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดการประสานความร่วมมือกันอย่างเป็นระบบ ดังนั้นสิ่งสำคัญของกระบวนการศึกษานิเทศจะต้องมีการวางแผนและดำเนินการตามแผนอย่างเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนต่อเนื่องอย่างเป็นระบบโดยอาศัยหลักการ ทฤษฎีพร้อมด้วยความมีเหตุผลและความเป็นไปได้ส่วนการวางแผนมีหลักการใหญ่ที่ประกอบด้วย การสำรวจปัญหา การวางแผนมีหลักการใหญ่ที่ประกอบด้วย การสำรวจปัญหา การวางแผนมีหลักการใหญ่ที่ประกอบด้วย การสำรวจปัญหา การวางแผน การประสานงาน การปฏิบัติตามแผนและโครงการ การควบคุมและติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน การจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา พัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพองค์กร โดยเริ่มการตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2549 ปัญหาต่าง ๆ ที่พบในการปฏิบัติงานของบุคลากรเริ่มคลี่คลายลงอย่างรวดเร็วปรับวิกฤตให้เป็นโอกาสเนื่องจากได้นำกระบวนการจัดการความรู้มาใช้และปรับปรุงรูปแบบให้เหมาะสมกับสภาพวัฒนธรรมการทำงาน บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมส่งผลต่อประสิทธิภาพที่ในความภูมิใจของบุคลากรทุกคน ส่วนหลักการจัดการความรู้ใช้ 3 ด้านคือ

1. ด้านพัฒนาคน

การพัฒนาคนเป็นหลักการจัดการความรู้ที่สำคัญ เพราะการพัฒนาคนทุกคนในองค์กร และคนที่เป็กลุ่มเป้าหมายร่วมให้มีต้นทุนความรู้ในเรื่องที่ต้องการจะทำที่เท่าเทียมกัน เพื่อให้การขับเคลื่อนการจัดการความรู้ทั่วทั้งองค์กรเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว

2. ด้านใช้กระบวนการจัดการความรู้ 5 ขั้นตอน คือ

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้นำเสนอกระบวนการจัดการความรู้ได้นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ สรุปเป็นกระบวนการจัดการความรู้ใน 5 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดวิสัยทัศน์ความรู้ (Knowledge Vision)

ขั้นตอนที่ 2 สร้างทีมงาน (Workion Team)

ขั้นตอนที่ 3 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing)

ขั้นตอนที่ 4 นำความรู้ไปพัฒนางาน (Working Development)

ขั้นตอนที่ 5 บริการและเผยแพร่ความรู้ (Knowledge Service)

3. ด้านใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการความรู้

เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการอำนวยความสะดวกให้บุคลากรได้สื่อสารความรู้ซึ่งกันและกันได้ง่ายและรวดเร็ว ดังนั้น จึงพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศให้มีพร้อม โดยจัดซื้อคอมพิวเตอร์ให้เพียงพอกับการใช้งานของทุกทีมและติดตั้งเครือข่าย Internet ระบบ LAN ทั้งภายในและภายนอกองค์กรที่สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายการจัดการความรู้ จัดอบรมให้บุคลากรทุกคนมีทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ในการสืบค้นความรู้ และเผยแพร่ผลงาน/ วิทยุปฏิบัติงานที่ประสบความสำเร็จทางเว็บไซต์ทาง Blog ทาง Gotoknow การนิเทศกระบวนการจัดการความรู้สู่ความเป็นเลิศ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาองค์กร ไปสู่ความสำเร็จให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนด ส่วนตัวอย่าง Best Practice ของศึกษานิเทศก์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1 ได้เสนอรูปแบบการจัดการความรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพองค์กร มีดังนี้ 1) พัฒนา KM ให้ทุกคน (สุนีย์ โคอินทร์) 2) เพิ่มผลด้วยการจัดตั้งเป้าหมาย (วิจิตร ใจจันทร์) 3) หลากหลายชุมชนนักปฏิบัติงาน (เปรมฤดี ไสยประพาส) 4) การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ (สิริกร กระสาทอง)

กระบวนการในการจัดการนิเทศการศึกษา

สิ่งสำคัญในการจัดการนิเทศการศึกษาก็คือ จะดำเนินการอย่างไร จึงจะทำให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ขั้นตอนในการปฏิบัติงานทางการนิเทศการศึกษาเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า “กระบวนการนิเทศ” เนื่องจากกระบวนการเป็นเทคนิควิธีในการทำงาน ดังนั้นกระบวนการทำงานของแต่ละบุคคลย่อมจะมีความแตกต่างกันไปบ้าง ในที่นี้จะกล่าวถึงกระบวนการทำงานที่ใช้การดำเนินการ

กระบวนการบริหารงานของแอลเลน ประกอบด้วยกระบวนการหลัก 5 กระบวนการ ซึ่งนิยมเรียกกันง่าย ๆ ว่า “POLCA” โดยย่อมาจากคำศัพท์ต่อไปนี้คือ

P = Planning Processes (กระบวนการวางแผน)

O = Organizing Processes (กระบวนการจัดสายงาน)

L = Leading Processes (กระบวนการนำ)

C = Controlling Processes (กระบวนการควบคุม)

A = Assessing Processes (กระบวนการประเมินผล)

1. กระบวนการวางแผน (Planning Processes) กระบวนการวางแผนในทัศนะของแอลเลน มีดังนี้

- 1.1 คิดถึงสิ่งที่จะทำว่ามีอะไรบ้าง
- 1.2 กำหนดแผนงานว่าจะทำสิ่งไหน เมื่อไหร่
- 1.3 กำหนดจุดประสงค์ในการทำงาน
- 1.4 คาดคะเนผลที่จะเกิดจากการทำงาน
- 1.5 พัฒนากระบวนการทำงาน
- 1.6 วางแผนในการทำงาน

2. กระบวนการจัดสายงาน (Organizing Processes) กระบวนการจัดสายงานหรือจัดบุคลากรต่าง ๆ เพื่อทำงานตามแผนงานที่วางไว้มีกระบวนการดังนี้

- 2.1 กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการทำงาน
- 2.2 ประสานงานกับบุคลากรต่าง ๆ ที่จะปฏิบัติงาน
- 2.3 จัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ สำหรับการดำเนินงาน
- 2.4 มอบหมายงานให้บุคลากรฝ่ายต่าง ๆ

3. กระบวนการนำ (Leading Processes) กระบวนการนำบุคลากรต่าง ๆ ให้ทำงานนั้นประกอบด้วย การดำเนินงานต่อไปนี้คือ

- 3.1 ตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ
- 3.2 ให้คำปรึกษาแนะนำ

3.3 สร้างนวัตกรรมในการทำงาน

3.4 ทำการสื่อสารเพื่อความเข้าใจในขณะทำงาน

3.5 สร้างแรงจูงใจในการทำงาน

3.6 ได้รับความสนใจในการทำงาน

3.7 กระตุ้นให้ทำงาน

3.8 อำนวยความสะดวกในการทำงาน

3.9 ริเริ่มการทำงาน

3.10 แนะนำการทำงาน

3.11 แสดงตัวอย่างในการทำงาน

3.12 บอกขั้นตอนการทำงาน

3.13 สาธิตการทำงาน

4. กระบวนการควบคุม (Controlling Processes) กระบวนการควบคุมประกอบด้วย
การดำเนินงานในสิ่งต่อไปนี้

4.1 นำให้ทำงาน

4.2 แก้ไขการทำงานที่ไม่ถูกต้อง

4.3 ว่ากล่าวตักเตือนในสิ่งที่ผิดพลาด

4.4 เร่งเร้าให้ทำงาน

4.5 ปลดคนที่ไม่มีคุณภาพให้ออกจากงาน

4.6 สร้างกฎเกณฑ์ในการทำงาน

4.7 ลงโทษผู้กระทำผิด

5. กระบวนการประเมินสภาพการทำงาน (Assessing Processes) กระบวนการประเมิน
สภาพการทำงาน ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

5.1 การพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน

5.2 วัดพฤติกรรมในการทำงาน

5.3 จัดการวิจัยผลงาน

โรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครระยอง

โรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครระยอง เป็นโรงเรียนที่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
มีจำนวน 6 โรงเรียน เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาระดับปฐมวัยและระดับประถมศึกษา จำนวน
5 โรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 1 โรงเรียน มีการบริหารงานโดยใช้ระเบียบบริหารงาน
เหมือนกับโรงเรียนในสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเช่นกัน โดยการบริหารงานจะแบ่ง

ออกเป็น 4 ฝ่าย พนักงานครูทั้งสิ้น 246 คน มีนักเรียนจำนวนทั้งสิ้น 6,150 คน ซึ่งเมื่อเทียบกับภารกิจและหน้าที่ความรับผิดชอบแล้ว นับว่ามีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนแล้ว พนักงานครูยังต้องรับผิดชอบงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายด้วย รวมทั้งเทศบาลนครระยองเป็นเมืองอุตสาหกรรมเล็กที่เข้ามาเรียนเป็นเด็กที่ย้ายตามบิดา มารดา เพื่อเข้ามาทำงาน จึงทำให้แต่ละปีมีการย้ายเข้า ย้ายออกของนักเรียนเป็นจำนวนมาก ทำให้การเรียนการสอนไม่ต่อเนื่อง อีกทั้งอากาศและมลภาวะที่เป็นพิษ เนื่องจากพื้นที่อยู่ใกล้โรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพของครูโดยตรง ในแต่ละปีจึงมีพนักงานครูโอนย้ายออกจำนวนมาก ปีการศึกษา 2551 – 2553 มีการขอโอนย้ายทั้งหมดจำนวน 39 คน โดยขอโอนย้ายไปอยู่โรงเรียนสังกัดเดียวกัน จำนวน 13 คน คิดเป็น 33% ของจำนวนที่โอนย้ายทั้งหมด ส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าเปลี่ยนแปลงบรรยากาศและต้องการหาประสบการณ์ใหม่ โอนย้ายข้ามสังกัดแต่ยังคงอยู่ในจังหวัดเดียวกันจำนวน 5 คน คิดเป็น 13% ของจำนวนที่โอนย้ายทั้งหมด ส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าต้องการหาประสบการณ์ใหม่ โอนย้ายกลับภูมิลำเนาเดิม จำนวน 21 คน คิดเป็น 54% ของจำนวนที่โอนย้ายทั้งหมด ส่วนปีการศึกษา 2552 – 2553 มีครูที่สมัครเข้าโครงการเกษียณอายุราชการก่อนกำหนด จำนวน 10 คน (เทศบาลนครระยอง, 2555) ทำให้พนักงานครูที่อยู่那儿เกิดความท้อแท้และเบื่อหน่าย จึงอาจส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเพราะต้องรับผิดชอบงานมากขึ้น

สรุปได้ว่า สภาพทางการศึกษาของเทศบาลนครระยอง มีจำนวน โรงเรียน นักเรียน และพนักงานครู จำนวนมาก เพราะอยู่ในเขตเมืองซึ่งเป็นแหล่งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ของประเทศ มีการย้ายถิ่นฐานของประชากรมาก ซึ่งคนส่วนมากเป็นประชากรแฝง เป็นคนต่างจังหวัดย้ายเข้ามาทำงานในจังหวัดระยอง ซึ่งมีอัตราการย้ายถิ่นฐานบ่อย และกองการศึกษา เทศบาลนครระยอง มีภาระงานมากทั้งด้านบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน ทำให้ครูสังกัดเทศบาลนครระยองมีภาระงานมากกว่าหน่วยงานอื่น

นโยบายที่สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการการศึกษา

นโยบายการจัดการศึกษาในปัจจุบัน ต้องการให้ประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยกำหนดไว้ในนโยบาย ระเบียบ กฎหมายดังนี้

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตราวรรคสอง การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่นและเอกชน ทั้งนี้ ตามกฎหมายบัญญัติ

2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังนี้

มาตรา 8 การจัดการศึกษา (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

มาตรา 9 การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษา (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการศึกษาอบรมมีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสารและรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการรวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 24 (6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

มาตรา 58 ให้การระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณการเงินและทรัพย์สินทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศมาใช้ในการจัดการศึกษาดังนี้

มาตรา 58 (2) ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดการและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาบริจาคทรัพย์สิน ทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดการและมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น

จากหลักการดังกล่าว จึงกำหนดให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคลโดยได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ในมาตรา 35 ว่าสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามมาตรา 34 (2) เฉพาะที่เป็น โรงเรียนฐานะเป็นนิติบุคคล และเมื่อมีการยุบเลิกสถานศึกษาตามวาระหนึ่งให้ความเป็นนิติบุคคลสิ้นสุดลง

การเป็นโรงเรียนนิติบุคคล

วิจิตร ศรีสอาน (2546) ได้ให้แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับโรงเรียนนิติบุคคลในการสัมมนาเรื่องโรงเรียนนิติบุคคล: มิติใหม่ของการบริหารการศึกษา ซึ่งประมวลได้ดังนี้

1. หลักการจัดระบบบริหารการศึกษา ตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ
 - 1.1 เอาเอกภาพด้านมาตรฐานและนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ
 - 1.2 กระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษาสถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
 - 1.3 การมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน
 - 1.4 ความประหยัด คุ่มค่า เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและสังคม
 - 1.5 ความทั่วถึงเท่าเทียม เกิดคุณภาพเป็นธรรม และมีผลกระทบต่อสถานภาพและสิทธิของบุคลากรประจำการน้อยที่สุด
2. การกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา
 - 2.1 โครงสร้างองค์กร
 - 2.2 การกระจายอำนาจ การบริหารและการจัดการศึกษาไปยังเขตพื้นที่และสถานศึกษาโดยตรง (ม.39) ใน 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และงานบริหารทั่วไปและเปลี่ยนจากการบริหารฐานกรมเป็นการบริหารฐานระบบโรงเรียน ยึดสถานศึกษาเป็นสำคัญ
 - 2.3 ใช้รูปแบบการบริหารโดยคณะบุคคล (คณะกรรมการเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน) ทุกระดับ ส่วนกลาง เขตพื้นที่สถานศึกษา
3. ฐานะและบทบาทของโรงเรียน
 - 3.1 เป็นหน่วยปฏิบัติการที่ก่อให้เกิดผลทางการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จ
 - 3.2 เป็นหน่วยรองรับการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในชุมชนและท้องถิ่น
 - 3.3 เป็นสถาบันหลักของชุมชนที่ประชาชนมีสิทธิและมีส่วนร่วมมากที่สุด
4. ความเป็นนิติบุคคลในการบริหารฐานโรงเรียน
 - 4.1 นิติบุคคล หมายถึง องค์กรหรือคณะบุคคล ซึ่งกฎหมายสมมติให้เป็นบุคคล มีสิทธิและหน้าที่ที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย
 - 4.2 โรงเรียนนิติบุคคลสองแบบ
 - 4.2.1 แบบองค์กรมหาชนตาม พ.ร.บ. องค์กรมหาชน พ.ศ. 2542
 - 4.2.2 แบบส่วนราชการ ตาม พ.ร.บ. ระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ และตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ
 - 4.3 โรงเรียนนิติบุคคลนั้นสำคัญโดย
 - 4.3.1 เป็นการรับรองฐานะ และให้ความสำคัญกับโรงเรียน

4.3.2 เป็นการสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงให้แก่โรงเรียนตามมาตรา 59 ของ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ

4.3.3 เป็นฐานรองรับการกระจายอำนาจ ตามมาตรา 39 ของ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ

4.3.4 เป็นการเร่งสร้างความพร้อมให้โรงเรียนสามารถบริหารจัดการศึกษา เปิดเสรีและสิ้นสุดในระดับสถานศึกษา

4.4 ความเป็นนิติบุคคลของโรงเรียนขั้นพื้นฐานจะสมบูรณ์ ต้องมีการปรับปรุงแก้ไข กฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้โรงเรียนมีสิทธิและหน้าที่ครบถ้วนทำนองเดียวกับโรงเรียนองค์การมหาชน

5. คณะกรรมการสถานศึกษากับโรงเรียนนิติบุคคล

โรงเรียนนิติบุคคล เป็นนวัตกรรมทางโครงสร้างระบบบริหารของไทย (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2546) ซึ่งถือว่าการส่งเสริมลักษณะการบริหารโดยฐานโรงเรียน (School Based Management: SBM) แนวทางและเจตนาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

ในการบริหารฐานโรงเรียนจำเป็นต้องอาศัย “หลักการมีส่วนร่วม” เป็นหลักสำคัญ ซึ่งในมาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดให้มีองค์คณะบุคคล คือ คณะกรรมการสถานศึกษามาทำหน้าที่ “กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา” ซึ่งถือได้ว่าคณะกรรมการสถานศึกษามีบทบาทหน้าที่สำคัญในการบริหารและการจัดการศึกษาของโรงเรียน

การปฏิบัติตามบทบาท หน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาจะเป็นไปด้วยดีและมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจ 1) ในความเป็นนิติบุคคลของโรงเรียน 2) ในการบริหารฐานโรงเรียน 3) ในแนวทางการปฏิรูปการศึกษา และ 4) ในการบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นกลุ่ม เป็นทีม เป็นสำคัญ

สำหรับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นนิติบุคคลของโรงเรียนประกอบด้วย

1. ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการบริหารจัดการและขอบเขตการปฏิบัติหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นนิติบุคคลในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ. 2546

2. อำนาจหน้าที่ของผู้อำนวยการโรงเรียน มาตรา 34 แห่ง พ.ร.บ. ระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546

จากนโยบายดังกล่าว ทศนา แสงศักดิ์ (2548, หน้า 43) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพจึงต้องคำนึงถึงความต้องการของคนในชุมชนและสังคมโดยพัฒนาสถานศึกษา ให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและให้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของสถานศึกษา จะทำงานแยกอิสระจากกันไม่ได้ จำเป็นต้องพึ่งช่วยเหลือกันและกัน สถานศึกษาต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และชุมชนต้องมี

ส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเช่นกัน ซึ่งจะส่งผลดีทั้งต่อสถานศึกษาและชุมชนหลายประการ เป็นต้นว่า การเกิดกระบวนการรวมกลุ่มและการทำงานร่วมกัน การปฏิบัติงานเป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่นหรือชุมชน ต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน ถ้าเกิดจากความคิดเห็นของสถานศึกษาแห่งเดียว ย่อมไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและไม่เกิดกระบวนการพัฒนาร่วมกัน

1. เป็นการกระจายอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมบริหารจัดการศึกษา ได้ทราบปัญหาที่แท้จริงและยังเป็นการลดภาระการทำงานจากส่วนกลาง
2. ทำให้ใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างคุ้มค่า การที่ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการจัดศึกษา ทุกคนจะร่วมกันดูแลการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชน ทั้งคน เงิน วัสดุอุปกรณ์และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อผลประโยชน์ของคนส่วนรวม
3. ช่วยในเรื่องระบบการติดตามผล สถานศึกษา และชุมชนจะควบคุมดูแล ตรวจสอบการทำงานให้เป็นไปตามข้อตกลงร่วมกัน เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน สร้างจิตสำนึกที่ดีในการทำงาน เพื่อเด็ก เพื่อสังคมและส่วนร่วมมากกว่าการทำงานเพื่อตนเอง

จากความจำเป็นที่สถานศึกษาและชุมชนต้องร่วมกันอย่างพึ่งพา สนับสนุนและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ให้ความหมาย “ชุมชน” หมายถึง บุคคล ครอบครัว สถาบันศาสนา โรงพยาบาล สถานประกอบการ องค์กร ชุมชน องค์กรปกครอง องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ และสถาบันทางสังคมต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) ชุมชนจึงรวมถึงทุกคน ทุกองค์กรและทุกหน่วยงานที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นในแต่ละชุมชนจึงมีความแตกต่างกันทั้งในด้านประชากร การศึกษา อาชีพ รายได้นิสัยใจคอ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งโรงเรียนจะต้องทำการศึกษาร่วมกันเพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนสร้างความสัมพันธ์อันจะนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาาร่วมกัน

ระวีวรรณ โพธิ์วัง, นางเยาว์ ภูแก้ว, อำพร จิตรใจ และบุรชัย ศิริมหาสาคร (2548, หน้า 8) เห็นว่าสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ต้องมีการรวมพลังกันในการดำเนินงาน โดยสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงาน องค์กรและบุคคลทั้งภาครัฐและเอกชน และการรวมกลุ่มสถานศึกษา ซึ่งเป็นแนวทางหลักในการเพิ่มประสิทธิภาพและเสริมพลังให้สถานศึกษาสามารถจัดบริการได้กว้างขวางหลายรูปแบบบรรลุจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย แผนการจัดการศึกษาและการปฏิบัติงานที่เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานและดัชนีชี้วัดคุณภาพที่สามารถตรวจสอบและเปิดเผยต่อสาธารณชนได้ โดยการจัดการศึกษาในรูปคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้อำนวยการสถานศึกษา

จะทำหน้าที่เป็นเลขานุการ โดยต้องแยกบทบาทระหว่างคณะกรรมการกับผู้บริหารว่า คณะกรรมการมีส่วนร่วมตัดสินใจกำหนดนโยบาย ทิศทาง ให้ความเห็นชอบการตัดสินใจสำคัญของสถานศึกษา และกำกับให้ผู้บริหารปฏิบัติตามนโยบาย หลักเกณฑ์หรือระเบียบข้อบังคับของสถานศึกษา แต่ผู้บริหารมีหน้าที่บริหารและต้องรับผิดชอบในการตัดสินใจดำเนินการ ความรับผิดชอบนี้ไม่อาจปัดเลียงไปให้คณะกรรมการ

การขับเคลื่อนคุณภาพทางการศึกษาในระดับประเทศได้กำหนดหลักการจัดการศึกษาดำเนินการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ไว้ 3 ประการคือ การศึกษาตลอดชีวิต การมีส่วนร่วมและพัฒนาสาระการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ในประเด็นของการมีส่วนร่วมถือว่าอนาคตของประเทศและความเจริญรุ่งเรืองของสังคมไทยเป็นความรับผิดชอบของคนไทยทุกคน มิใช่ถูกจำกัดโดยตรงในการจัดการศึกษา จึงเป็นสิทธิ์และหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์เพื่อแก้ไขปัญหา อุปสรรค ในการจัดการศึกษา ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาและช่วยดูแลการจัดการศึกษาให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพตามอุดมการณ์ (ระวีวรรณ โพธิ์วัง และคณะ, 2548, หน้า 2)

ซึ่งจากนโยบายการพัฒนาประเทศและการจัดการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนดังที่กล่าวมานั้น นับว่าเป็นนโยบายหลักที่ปรากฏชัดเจนมากยิ่งขึ้นในเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน เพื่อจัดการศึกษาในลักษณะกระบวนการจัดการตั้งแต่การกำหนดอุดมการณ์และการวางแผนการจัดการศึกษา การจัดทำหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ตลอดจนการตรวจสอบคุณภาพและสนับสนุนทรัพยากร ทั้งในด้านทรัพยากรการเรียนรู้และทรัพยากรทางการเงิน เพื่อให้การศึกษาของเด็กและเยาวชนในชุมชนเป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับชีวิตและช่วยพัฒนาคุณภาพของชุมชนให้ดีขึ้น โดยการจัดการในรูปแบบการบริหารในกลุ่มโรงเรียนและชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง การจัดการศึกษาและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, 2542, หน้า 57)

แม้กฎหมายได้กำหนดการมีส่วนร่วมประชาชนในชุมชนนั้น ชุมชนต้องเป็นทั้งผู้ให้และรับ แต่ที่ผ่านมา การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนไม่ค่อยประสบผลสำเร็จเพราะสถานศึกษามักจะคำนึงถึงบทบาทการเป็นฝ่ายรับอย่างเดียว ดังนั้นการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ เป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่น จึงมีหลักสำคัญคือ สถานศึกษาเป็นผู้ให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ สนับสนุนชุมชน และชุมชนก็เป็นผู้ให้ความร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุนสถานศึกษาเช่นเดียวกัน (ทัศนาศ แสงวงศ์, 2548, หน้า 46-47)

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของระบบการศึกษากับความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งของ

ชุมชน ความร่วมมือของโรงเรียนและชุมชนควรเกิดขึ้นบนพื้นฐานความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำในลักษณะ “หุ้นส่วน” ในรูปของกระบวนการคือ การเคลื่อนไหวและการเรียนรู้จากการดำเนินการโดยแสวงหาระบบกลไกที่จะสร้างความเห็น ความเข้าใจร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน มีความเข้มแข็งและเกิดบูรณาการทางการศึกษา จัดกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติและพัฒนาการเรียนรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง ขยายความคิด กิจกรรมไปสู่ชุมชนและแสวงหารูปแบบและระบบของความเข้มแข็งของบุคคล โรงเรียน และชุมชน

ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนจะต้องเป็นกระบวนการในการทำงานร่วมกัน ช่วยกันปรับปรุงหลักสูตรและกิจกรรมของโรงเรียน สิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญเพราะเป็นปรัชญาและแนวทางในการจัดการการศึกษา สอดคล้องแนวคิดของทัสนา แสงศักดิ์ (2548, หน้า 47-49) ซึ่งเห็นว่าชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมปรึกษา ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล ร่วมรับผลประโยชน์ในกิจกรรมหรือเรื่องต่าง ๆ โดยดำเนินการอย่างสร้างสรรค์และรู้จักปรับตัวเข้าหากัน โดยมีหลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ควรดำเนินการดังนี้ (ทัสนา แสงศักดิ์, 2548, หน้า 49)

1. ปรับการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เข้ากับสภาพชุมชน
2. ดำเนินการด้วยความบริสุทธิ์ใจและต่อเนื่อง
3. ใช้กระบวนการความสัมพันธ์ 2 ทาง สถานศึกษาเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ
4. ใช้วิธีการหลาย ๆ วิธีง่าย คล่องตัวและยืดหยุ่น

สรุปได้ว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมการจัดการศึกษาของชุมชนต้องมีลักษณะเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องประกอบด้วย การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมลงมือทำ ร่วมติดตาม ประเมินผลและร่วมรับประโยชน์

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

องค์การประชาชาติ (United Nations, 1981, p. 15) กล่าวถึง ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า คำว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นไม่สามารถให้คำจำกัดความที่ตายตัวได้ และมีการให้ความหมายต่างกันไปในแต่ละประเทศหรือแม้แต่ในประเทศเดียวกัน ในการที่จะเข้าใจความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นจะต้องดูบริบท (Context) ของแต่ละประเทศและสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของประเทศนั้น

รีดเดอร์ (Reader, 1974, p. 29) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกชนและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม ขณะที่แชพิน (Chapin, 1977, p. 317) ได้กล่าวถึงลักษณะที่จำเป็นเครื่องชี้ถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนทางสังคมได้จากลักษณะต่างๆ ที่แสดงออก คือ การเป็นสมาชิกกลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ การเสียสละ ทรัพยากร วัสดุ สิ่งของ เวลา แรงงาน การเป็นสมาชิกของคณะกรรมการและการเป็นผู้ดำเนินการในกิจกรรมนั้นโดยตรง

พรนิภา โรจนวิลาวัลย์ สรุปความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การใช้เข้าไปเกี่ยวข้องกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเพื่อการพัฒนา โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของกลุ่มด้วยความรู้สึกร่วมรับผิดชอบไม่ใช่ถูกบังคับและครอบงำ

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff, 1980) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในทัศนะการพัฒนาชนบทว่า การมีส่วนร่วมจะต้องร่วมจะต้องประกอบด้วยการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของประชาชน 4 ประการได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ จะทำอะไรและทำด้วยวิธีการอย่างไร
2. มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ ตัดสินใจในการให้ทรัพยากรสนับสนุนโครงการ การร่วมมือกับองค์กรกลุ่มกิจกรรมเป็นการเฉพาะ
3. มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากโครงการพัฒนาและ
4. มีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

โอคเลย์ และมาร์สเดน (Oakay & Marsden, 1984) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมว่า การที่บุคคลหรือกลุ่มคนเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนในเรื่องใด ๆ ด้วยความสมัครใจ เกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ การดำเนินงานตามแผนงาน การประเมินผลงานซึ่งความพยายามนั้นอยู่นอกเหนือการควบคุมและกฎเกณฑ์ทางสังคมทั้งนี้ คำนึงถึงผลประโยชน์ของกลุ่มเป็นหลัก

โดยสรุปแล้วการมีส่วนร่วมหมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้าร่วมในการดำเนินการใด ๆ ที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและความต้องการพื้นฐานของตนเองและประโยชน์ส่วนรวมโดยปราศจากการบังคับและกฎเกณฑ์ทางสังคม

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

โกวิท พวงงาม (2545, หน้า 8) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชนในการพัฒนาควรมี 4 ขั้นตอน

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวชนบทยังไม่สามารถทราบปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา ในท้องถิ่นกล่าวคือ ถ้าหากชาวชนบทยังไม่สามารถทราบปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของตนเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินงาน

ต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นยอมรับประโยชน์เพราะชาวชนบทไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึง
 ความสำคัญของการ ดำเนินงานเหล่านั้น

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงานเป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวชนบทรู้จัก
 วิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการนำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการ
 วางแผน

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงานแม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมีฐานะ
 ยากจน แต่ก็มีความสามารถที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนปฏิบัติงานจะทำให้ชาวชนบท
 สามารถติดต้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตัวเอง ทำให้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและมีประเมินผล ถ้าหากการติดตามงานและ
 ประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำ ไปนั้นได้รับผลดี
 ได้รับประโยชน์ การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความยากลำบาก

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่สมาชิกได้มีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมของ
 องค์การในลักษณะการร่วมคิด ร่วมพิจารณาตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมประเมินผลและร่วม
 รับผิดชอบเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย

รูปแบบการมีส่วนร่วม

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1980, p. 219) ได้แบ่งประเภทการมีส่วนร่วมว่ามี
 4 ชนิด คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือการกำหนดความต้องการ
 และการจัดลำดับความสำคัญ เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น
 การตัดสินใจช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร
 การบริหารและการประสานงาน การขอความช่วยเหลือ

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ โดยคำนึงถึงความสำคัญของผลประโยชน์
 ในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ การกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม ผลประโยชน์นี้รวมทั้ง
 ผลประโยชน์ในทางลบและผลที่เกิดขึ้นทางลบ ทั้งต่อบุคคลและสังคม

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญที่
 จะต้องสังเกตความเห็น ความชอบ และความคาดหวังซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของ
 บุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

สำหรับกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนร่วม โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1980, pp. 213-218) ได้แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1. คนในท้องถิ่นเป็นกลุ่มบุคคลที่มีส่วนร่วมทางคุณลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงระดับชั้นของกลุ่มบุคคล ระยะเวลาอยู่ในท้องถิ่นและการถือครองที่ดินที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม
2. ผู้นำท้องถิ่น เป็นคุณลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคมอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม รวมถึงระดับชั้นของกลุ่มบุคคล ระยะเวลาการอยู่ในท้องถิ่นและการถือครองที่ดินที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม
3. เจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นคุณลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคมอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม รวมถึงระดับชั้นของกลุ่มบุคคล ระยะเวลาการอยู่ในท้องถิ่นและการถือครองที่ดินที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม
4. องค์กรให้ทุน เป็นคุณลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคมอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม รวมถึงระดับชั้นของกลุ่มบุคคล ระยะเวลาการอยู่ในท้องถิ่นและการถือครองที่ดินที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1980) ยังได้แบ่งลักษณะการเข้าร่วมออกเป็น

4 ลักษณะคือ

1. ลักษณะพื้นฐานการเข้าร่วม มีทั้งการเข้าร่วมด้วยความเต็มใจ การได้รับรางวัลตอบแทนจากการเข้าร่วม รวมถึงการถูกบังคับให้เข้าร่วมกิจกรรม
2. รูปแบบการเข้าร่วม โดยมีการเข้าร่วม โดยทางตรงและการเข้าร่วมโดยผ่านองค์กรชุมชน
3. ขอบเขตการเข้าร่วม ซึ่งจะมีความถี่ในการเข้าร่วม ระยะเวลาในการเข้าร่วมมาเกี่ยวข้อง
4. ผลของการเข้าร่วมจะทำให้เป็นการเสริมพลังหรือเสริมอำนาจให้แก่องค์กร รวมทั้งเป็นการปฏิสัมพันธ์ระดับธรรม

เจมส์ คี บีนทอน (2541, หน้า 13) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วม คือ ของประชาชนในการพัฒนาชนบทว่ามี 4 ขั้นตอน

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติ
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ยวัฒน์ วุฒิเมธี (2534, หน้า 12) กล่าวถึง หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า หลักการร่วมมือที่สำคัญของประชาชนคือการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างจริงจังและจริงใจทั้งนี้การเปิดโอกาสให้มีการศึกษา การร่วมพิจารณาและตกลงใจร่วมกันในการแก้ปัญหาหรือ การวางโครงการต่าง ๆ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีร่วมแก้ไข เพื่อให้ประชาชนได้มีสิทธิและความเสมอภาคกันในอันที่จะรับผิดชอบในสังคม ประชาชนจะมีโอกาสร่วมคิดร่วมตัดสินใจร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบ

อรุณ รักธรรม (2536, หน้า 270) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมโดยพิจารณาจากระดับการบริหารโดยชี้ให้เห็นว่าเป็นการมีส่วนร่วมได้ 3 ระดับ คือ ในระดับแนวราบเป็นการมีส่วนร่วมโดยไม่จริงจัง การมีส่วนร่วมในแนวดิ่งเป็นการมีส่วนร่วมรับผิดชอบมากกว่าผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการบริหารงานที่เกี่ยวข้องทั้งแนวดิ่งและแนวนอน

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537 ก, หน้า 183) ได้เสนอแนวทางในการที่จะกำหนดว่าเมื่อไรจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และควรจะมีส่วนร่วมมากน้อยอย่างไร ในการตัดสินใจว่าการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนี้ควรขึ้นอยู่กับธรรมชาติของปัญหาและสถานการณ์ว่าการมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและปริมาณของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้นมีกฎ 2 กลุ่ม คือ

1. กฎกลุ่มแรกเป็นการส่งเสริมคุณภาพการตัดสินใจ
2. กฎกลุ่มที่สองเป็นการยอมรับการตัดสินใจ

การตัดสินใจนั้นมีทางเลือกอยู่ 5 วิธี ตั้งแต่ผู้บริหารตัดสินใจเองคนเดียว (Unilateral) จนถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างเต็มที่ (Shared) ทางเลือกในการตัดสินใจทั้ง 5 วิธีดังนี้

1. ผู้บริหารใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้วตัดสินใจตามลำพัง
2. ผู้บริหารแสวงหาข้อมูลจากผู้อื่น แล้วตัดสินใจเอง
3. ผู้บริหารหารือกับผู้เกี่ยวข้องแสวงหาความคิดและข้อเสนอแนะแล้วตัดสินใจเอง
4. ผู้บริหารปรึกษากับผู้เกี่ยวข้องเป็นกลุ่ม แสวงหาความคิดเห็นร่วมกัน โดยการอภิปรายแล้วตัดสินใจ

5. ผู้บริหารร่วมคิดกับกลุ่มเกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหาแล้วให้กลุ่มตัดสินใจ

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมคือ การที่สมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่ผู้บริหารบุคคลในองค์กรและสมาชิกของชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและร่วมกันประเมินผลเพื่อให้การปฏิบัติงานประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยสิ่งสำคัญของการมีส่วนร่วมคือเปิดโอกาสให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กรไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมในลักษณะของการร่วมรับรู้ความคิด ร่วมทำที่มีผลกระทบต่อตนเองหรือ

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2526, หน้า 67) กล่าวว่า สาเหตุสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจการร่วมปฏิบัติและ ร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวชุมชนเอง การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแนวคิดทางยุทธศาสตร์ของหลักการพัฒนาชุมชนที่จะทำให้ชุมชนบังเกิดความสำเร็จในตัวเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง ความรู้สึกเป็นเจ้าของในการดำเนินตามโครงการต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถและประสิทธิภาพในการปกครองในระบบประชาธิปไตยของชุมชน

แนวทางการมีส่วนร่วมพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชุมชน

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบททั้งนี้ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้พยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง (Top-down) มาเป็นจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom-up) สอดรับกับแนวคิดของ โอคเลย์ และมาร์สเดน (Oakay & Marsden, 1984, p. 17) ได้กล่าวว่า แนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้เกี่ยวข้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (Missing Ingredient) ซึ่งสอดคล้องกับประดิษฐา จันทรไทย (2542, หน้า 10) ที่กล่าวว่า หากรัฐจะทำหน้าที่จัดการศึกษาเพียงฝ่ายเดียวอาจทำได้ไม่ทั่วถึงอย่างมีคุณภาพ ประชาชนจึงเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือ สนับสนุน โดยมุ่งหวังให้บุตรหลานได้รับการศึกษาที่ดี ซึ่งมีแนวทางการมีส่วนร่วมดังนี้

1. การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการคือ การมีส่วนร่วมโดยกฎหมาย ระเบียบ ประเพณี และข้อตกลงร่วมกัน รองรับการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ โดยปัจเจกบุคคลเช่น ได้รับเลือกตั้งเป็นตัวแทนและเกี่ยวข้องโดยตรง ส่วนการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ โดยกลุ่มบุคคล เช่น สมาคมผู้ปกครองและครู สมาคมวิชาชีพ

2. การมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการคือ การมีส่วนร่วมโดยอิสระ โดยไม่มีกฎหมายและระเบียบประเพณีและข้อตกลงรองรับ การมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการ โดยปัจเจกบุคคลคือการเกี่ยวข้องเฉพาะคราว เช่น ในฐานะของผู้ชำนาญการพิเศษในสาขาอาชีพ เป็นต้น ส่วนการมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการโดยกลุ่มบุคคลเป็นการรวบรวมกลุ่มผู้ที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันเฉพาะคราวไม่ต่อเนื่อง เช่น ผู้สนใจการกีฬาของโรงเรียน

การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นกระบวนการเปิดโอกาสให้ชุมชน ร่วมแสดงความคิดเห็นวางแผน ดำเนินการ แก้ไขปัญหา ตลอดจนการควบคุม กำกับ ติดตาม และประเมินผลเพื่อประโยชน์ทางพัฒนาการศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ซ้ำ สามารถทำได้ทั้งทางตรง คือ ร่วมเป็นคณะทำงานและทางอ้อม ร่วมวางแผนทางแนวทางนโยบาย

จึงนับว่าเป็นกระบวนการสำคัญซึ่งจะช่วยพัฒนาการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการท้องถิ่น โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็ก ของชุมชนมีส่วนในการสนับสนุนทรัพยากรสถานศึกษา รวมถึงการเชิญผู้ปกครองที่มีความรู้และมีเวลาว่างมาเป็นครูพ่อนักเรียน ให้ความรู้กับบุตรหลาน ย่อมเกิดผลดี ทั้งต่อโรงเรียนที่ได้บุคลากรเพิ่มส่วนผู้ปกครองย่อมภาคภูมิใจที่ได้ร่วมและสานสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนอีกด้วย

นอกจากนี้ สุชาติ จักรพิสุทธิ์ (2547) ศึกษาเรื่องชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคม ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิหน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริมชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ จุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ
 2. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกี่ยวกับ อารมณ์ รวมทั้งค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็นริเริ่มสร้างสรรค์ วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมเกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วย
- จากแนวคิดและทัศนะที่ได้กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด สามารถแยกประเด็นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมจากเป้าหมายที่ต้องการ ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ความผูกพัน การเสริมแรง โอกาส ความสามารถ การคาดหมายในสิ่งที่ต้องการ โดยมีพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของเหตุผล
2. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของค่านิยม
3. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของประเพณี
4. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความผูกพัน ความสนใจ

นอกจากนี้ อภิญา กังสนารักษ์ (2544, หน้า 14-15) ได้นำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชน ขั้นตอนคือ

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจความต้องการและร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ
2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยากรที่จะใช้ในโครงการ
3. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้วยอุปกรณ์ และแรงงาน

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการเพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวกันก็ได้

นอกจากนี้ ประยูร ศรีประสาธน์ (2542, หน้า 5) ได้นำเสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วมว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่าง ๆ ด้วยกัน 3 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ
 2. ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้และการเป็นสมาชิกกลุ่ม
 3. ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล
- จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปปัจจัยต่อการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมได้ดังนี้
1. ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ต่าง ๆ
 2. ลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้
 3. การได้รับข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ ความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร และแหล่งที่มาของ

ข่าวสาร

การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อการกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

ฟอร์นารอฟ (Fornaroff, 1980, p. 104) เสนอว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีขั้นตอนการมีส่วนร่วม

1. การวางแผน รวมถึงการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธี ทรัพยากรที่ต้องใช้
2. การดำเนินงาน
3. การใช้บริการจากโครงการ
4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะส่งผลให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนประสบความสำเร็จ ข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน มีดังนี้ (พจน์ย์ เทียมศักดิ์, 2543, หน้า 19-20)

1. การจัดการศึกษาให้หลากหลายสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ระบบของโรงเรียนจะต้องมีหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมือนกันและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นเพราะแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันทั้งสภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ อาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา ศาสนา ชีวิตความเป็นอยู่ ตัวแปรเหล่านี้ล้วนเป็นองค์ความรู้ที่ควรค่าแก่การเรียนรู้ของชุมชนในท้องถิ่น ซึ่งองค์ความรู้ที่ควรนำมากำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ได้แก่ พื้นฐานสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายชุมชนของท้องถิ่น

2. การจัดการเรียนรู้ให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้จะต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเต็มที่ในกระบวนการจัดการศึกษา โดยรัฐจะต้องกระจายอำนาจสู่ชุมชนท้องถิ่น หรือต้องยอมรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานการจัดการศึกษาในโรงเรียน โรงเรียนต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษา สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนมากขึ้น การมีส่วนร่วมของท้องถิ่นนั้น ไม่ใช่เพียงแค่มี ตัวแทนเข้ามามีบทบาทร่วมในการกำหนดเนื้อหาสาระของหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน เท่านั้น แต่ต้องหมายถึงการนำเอาองค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่นเข้าไปประกอบเป็นฐานของการ กำหนดหลักสูตรการเรียนการสอน โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นเพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เกิดขึ้นมาจากการปฏิสัมพันธ์การเรียนรู้ในชุมชนและโรงเรียน การสำนึก และรับรู้ในคุณค่าของ ภูมิปัญญาท้องถิ่นนับเป็นเงื่อนไขที่จะส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่ กระบวนการปรับหลักสูตร การเรียนการสอนให้สัมพันธ์สอดคล้องต่อชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง

3. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องเป็นการจัดการศึกษาที่สมบูรณ์แบบในตัว เมื่อนักเรียนจบการศึกษาสามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว ได้การศึกษาต้องสัมพันธ์กับชีวิตจริงในชุมชน

โรงเรียนต้องเป็นแหล่งความรู้และฝึกทักษะด้านต่าง ๆ ให้กับประชาชนในชุมชนนั้น ๆ โอกาสที่ชุมชนท้องถิ่นจะสามารถฟื้นฟูสมรรถภาพของตนเองขึ้นมาได้คือ จะต้องจัดการศึกษา ทุกระดับให้เป็นประสานเชื่อมโยงเป็นองค์ประกอบของการเรียนรู้ร่วมกันเป็นการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง เพื่อให้ระบบการศึกษาสอดคล้องกับพื้นฐานครอบครัว อาชีพและวิถีการดำรงชีวิตและวิถีการ ดำรงชีวิตในท้องถิ่นระบบโรงเรียนชุมชนจะเป็นแหล่งที่ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ต่างมาใช้บริการเพื่อการ เรียนรู้ การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องมี ความยืดหยุ่น คล่องตัว และมีความหมายหลากหลาย การศึกษาที่ต่อเนื่องจะอำนวยความสะดวกให้กับชุมชนในท้องถิ่นเป็นอย่างมากโรงเรียนจะเป็น แหล่งวิชาความรู้ฝึกทักษะประสบการณ์ต่าง ๆ ให้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่สอดคล้องกับความเป็นจริง สภาพปัญหา ความต้องการประชาชนและประชาชนในท้องถิ่นนั้นก็มีส่วนร่วมในการกำหนด การจัดการศึกษา การจัดการกระบวนการเรียนรู้อีกด้วย

กิตติมา ปรีดีคิลก (2532, หน้า 248) ได้เสนอแนะการนำบุคลากรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมของโรงเรียน คือ

1. จัดตั้งสมาคมผู้ปกครอง
2. จัดตั้งคณะกรรมการประชาชน ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาโรงเรียน
3. จัดตั้งสมาคมศิษย์เก่า สมาคมเกี่ยวกับครู
4. จัดตั้งสมาคมต่าง ๆ ของชุมชนขึ้นและใช้โรงเรียนเป็นที่ตั้งสมาคม

5. จัดโปรแกรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ทั้งในด้านการศึกษา อาชีพและการหย่อนใจโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับประโยชน์

6. เชิญประชาชนที่สนใจด้านการศึกษากลายเป็นกรรมการศึกษา อาชีพ และการหย่อนใจ โดยให้ประชาชนที่สนใจในการศึกษากลายเป็นกรรมการศึกษา กรรมการโรงเรียนในขณะที่ยังบรรลุนิติภาวะของรัฐ ไม่เพียงพอสำหรับการจัดการศึกษานั้น ชุมชนจำเป็นต้องสนับสนุนทรัพยากรในชุมชน ทุกทาง ทรัพยากรจะนำมาสนับสนุนการศึกษามีหลายลักษณะ เช่น เวลา แรงงาน บุคคลสำคัญในชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญต่อการจัดการศึกษาในชุมชน

ระวีวรรณ โพธิ์วัง และคณะ (2548, หน้า 101) กล่าวถึงบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนการสอนดังนี้

1. บทบาทพ่อแม่ผู้ปกครองซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) โดยตรงมีบทบาท คือ ปรับเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ ให้ความรักและความอบอุ่น ให้การอบรมเลี้ยงดู เอาใจใส่ในการสร้างสุขนิสัยที่ดี พัฒนาพฤติกรรมสุขภาพและป้องกันปัญหาต่าง ๆ เป็นตัวอย่าง แก่บุตร และปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องวินัยในตนเอง ความรับผิดชอบ ความปลอดภัย สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในบ้าน ทำหน้าที่ให้คำปรึกษา แนะนำ และการเสริมแรง ร่วมมือกับโรงเรียนในการให้ข้อมูลและการประเมินผู้เรียน และเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต

2. บทบาทของชุมชน ชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมได้รับผลจากการพัฒนาของโรงเรียนและมีศักยภาพในการส่งเสริมให้โรงเรียนสามารถปฏิรูปการเรียนรู้ โดยนำภูมิปัญญาและทรัพยากรของชุมชนเข้ามาช่วยสนับสนุนโรงเรียน มีบทบาท ปรับเปลี่ยนแนวคิด ความเชื่อในเรื่องการปฏิรูปการศึกษา ให้ความร่วมมือในการระดมทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ ร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในการพัฒนาการศึกษาในทุก ๆ ด้าน ประสานสัมพันธ์กับสถานศึกษาเพื่อสร้างบรรยากาศให้ชุมชนเป็นแหล่งการเรียนรู้ และพัฒนาชุมชนเป็นสังคมแห่งปัญญา และดูแลเอาใจใส่พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนในชุมชน

กิตติวดี บุญเชื้อ (2546, หน้า 93-98) ได้ทำวิจัยโดยวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ที่ประมวลจากเอกสารรายงานประสบการณ์การดำเนินงานของโรงเรียนที่เข้าร่วมในโครงการโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้เริ่มจัดทำขึ้นในช่วงปลายปี พ.ศ. 2543 – 2545 เป็นเวลา 2 ปี จากนั้นได้มีการคัดเลือกโรงเรียน ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน จำนวน 99 โรงเรียน จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ รายงานการดำเนินงานในช่วงเวลา 2 ปี ของโครงการพบว่า โรงเรียนที่เข้าร่วมในโครงการได้เตรียมการสร้างความตระหนักและให้ความรู้แก่ผู้ปกครองให้ชุมชนเห็นคุณค่าของการศึกษาและเห็นความจำเป็นที่ผู้ปกครองและชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมกับการจัดการศึกษาในท้องถิ่น โดยการประสานกับโรงเรียนและมีส่วนร่วมในการปรับกลยุทธ์การพัฒนาระหว่างโรงเรียนและชุมชนในหลาย ๆ ด้านได้แก่

1. จัดประชุมผู้ปกครองและกรรมการสถานศึกษาเพื่อให้ความรู้เรื่องการปฏิรูปการศึกษา และพระราชบัญญัติการศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องและขอความร่วมมือในการแสดงความคิดเห็น ตอบแบบสอบถามเพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการทำแผนพัฒนาโรงเรียน

2. ขอความร่วมมือจากบุคคลต่าง ๆ ที่มีความรู้ความสามารถในแต่ละด้านในการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้เพื่อจะได้นำนักเรียนมาศึกษาค้นคว้าในลำดับต่อไป

3. เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเช่น จัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชน โดยมีเจ้าของแหล่งเรียนรู้เป็นผู้ให้ความรู้และตอบปัญหานักเรียน

4. ปรับบรรยากาศระหว่างบ้าน โรงเรียนให้ใกล้ชิดกันอย่างชัดเจน และต่อเนื่องโดยการจัดกิจกรรมการพบผู้ปกครองเป็นระยะ ๆ และสม่ำเสมอ ร่วมมือแก้ไขให้ได้ทราบการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

5. จากการที่โรงเรียนปรับเปลี่ยนวิธีการการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ชุมชน ปรากฏว่าต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงด้านเจตคติต่อคุณลักษณะผู้เรียนที่จากเดิมมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ที่เป็นตัวเลขที่ประเมินจากการสอบด้านความรู้ความจำและผลการสอบเข้าเรียนต่อใน โรงเรียนที่มีชื่อเสียง มาให้ความสนใจในลักษณะที่พึงประสงค์ และนำไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมเห็นคุณค่าของตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ส่งผลให้ชุมชนมีความพอใจและยอมรับการจัดการศึกษาตาม แนวปฏิรูปการศึกษาและความร่วมมือในการส่งเสริมกิจกรรมทุกด้านของโรงเรียน

สรุป จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาชุมชนมีผลกับการศึกษา โรงเรียนและศักยภาพทางการศึกษา เพราะอีกทั้งทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ สร้างความตระหนักในบทบาทของบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประสานสัมพันธ์ ร่วมมือ พัฒนาชุมชนที่เป็นสังคมแห่งปัญญา ดูแลเอาใจพฤติกรรมของเยาวชนในชุมชนร่วมกัน สอดคล้องกับท้องถิ่น ที่กล่าวว่าการศึกษาเพื่อชุมชน สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

แนวคิดเกี่ยวกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในประเทศไทยมีคณะกรรมการการศึกษาในรูปคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียน ประถมศึกษาเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2464 และในปี พ.ศ. 2539 ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2539 ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการ โรงเรียนทุกโรงเรียนอย่างน้อยโรงเรียนละ 9 – 15 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร โรงเรียนและข้าราชการครูในโรงเรียน ผู้ปกครอง นักเรียนและศิษย์เก่าโรงเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิจากประชาชน จากผู้นำทางศาสนา หรือบุคคลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและข้าราชการอื่น ที่ไม่สังกัดสำนักงานประถมศึกษา

แห่งชาติเป็นจำนวนเท่า ๆ กัน ที่มาในปี พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติหลักการบริหารและการจัดการศึกษาในรูปขององค์กรบุคคลหรือกรรมการทั้งระดับ ส่วนกลางและระดับท้องถิ่นเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการบริหารและการจัดการศึกษาในรูปคณะกรรมการ มีฐานกฎหมายรับชัดเจนตามมาตรา 40 กำหนดให้ทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาโดยให้คณะกรรมการ ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนศาสนา ผู้แทนองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่า และกำหนดให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและ เลขานุการซึ่งเป็นแบบบูรณาการบริหารแบบไทยในระบบปฏิบัติการที่สถานศึกษาคณะบุคคลได้รับ อำนาจการบริหาร (Executive Board) มีบทบาททั้งนโยบายและกิจการบริหารการทำงานร่วมกันกับ ฝ่ายบริหารในขณะที่ยังบทบาทกำกับไปด้วยในการทำงานร่วมกันเพื่อจัดการศึกษาและก่อให้เกิด ความสัมพันธ์ในลักษณะของความเป็นหุ้นส่วน (Partnership)

ความหมายของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2545) ให้ความหมายไว้ว่า บุคคลหรือ ตัวแทนที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามกฎกระทรวงกำหนด จำนวนกรรมการ คุณสมบัติหลักเกณฑ์ วิธีการสรรหาการเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่งและพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะบุคคล ที่ประกอบด้วยผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่า ผู้ทรงวุฒิและผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นกลุ่มคณะกรรมการที่ทำงาน ในโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ไม่หมายรวมถึงสถานศึกษาที่จัดการศึกษาเฉพาะทาง โดยประกอบด้วยคณะกรรมการอย่างน้อยสถานศึกษาละเก้าคน แต่ไม่เกินสิบห้าคน ประกอบด้วย ผู้แทนครู ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่า และ ผู้ทรงคุณวุฒิ

อุทัย บุญประเสริฐ (2545, หน้า 35) ให้ความหมายคำว่าคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน หมายถึง องค์กรบุคคลที่ทำงานร่วมกับสถานศึกษาเพื่อให้สถานศึกษามีความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการด้วยตนเองได้ตามกรอบที่กฎหมายกำหนดหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นองค์การบริหารที่มอบหมายให้ผู้ปกครองและชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมใน การบริหารและการจัดการศึกษาร่วมกับสถานศึกษา ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารและการ จัดการสถานศึกษาที่ให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นผู้กำกับดูแลและมีส่วนร่วมในการ ดำเนินงานของสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับนโยบายและแนวทางที่ต้นสังกัดกำหนด มีรูปแบบ

ในการบริหารและการจัดการศึกษาที่เป็นได้ทั้งรูปแบบที่มีการตรวจสอบได้ (Accountable Governing Body)

มังกร ทองสุคติ (2550, หน้า 6) ได้ให้ความหมายคำว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ ตัวแทนประชาชนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเขตชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนหรือสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในชุมชน

โดยภาพรวมคณะกรรมการสถานศึกษาจึงถือว่าเป็นบุคคลที่ทำงานร่วมกันและเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ บุคคลที่ได้รับ การคัดเลือกเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาจึงมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

โครงสร้างคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในแต่ละ โรงเรียนจะต้องมีคณะกรรมการสถานศึกษาประจำโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองท้องถิ่น ใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาอย่างน้อยโรงเรียนละ 9 คน แต่ไม่เกิน 15 คน สำหรับประธานและรองประธาน 1 คน คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นผู้เลือกและให้ผู้บริหารโรงเรียนเป็นกรรมการและเลขานุการโดยตำแหน่ง การได้มาซึ่งรายชื่อของคณะกรรมการสถานศึกษาให้ผู้อำนวยการโรงเรียนประชุมปรึกษาหารือกับคณะครูในโรงเรียน แล้วเสนอผู้สมควรดำรงตำแหน่งกรรมการสถานศึกษาต่อผู้อำนวยการกองการศึกษาเป็นผู้ลงนามแต่งตั้ง

คุณสมบัติของคณะกรรมการสถานศึกษา

1. เป็นผู้สนใจการพัฒนาการศึกษา
2. เป็นผู้มีความประพฤติดี
3. ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย หรือต้องโทษจำคุก
4. มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอที่โรงเรียนตั้งอยู่

ให้คณะกรรมการโรงเรียนในวาระในตำแหน่งคราวละ 4 ปี ภายในหกสิบวันก่อนครบวาระให้ดำเนินการแต่งตั้งใหม่ เพื่อให้คณะกรรมการสถานศึกษาใหม่รับมอบงานต่อจากวันครบวาระของคณะกรรมการสถานศึกษาคณะเดิมได้ปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วยกรรมการ 3 ส่วน ดังนี้

1. ผู้บริหารและพนักงานครู
2. ผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่า
3. ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนองค์กรชุมชนและตัวแทนองค์กรปกครองท้องถิ่น

บทบาทและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ คณะบุคคลที่มีความตั้งใจในเสียสละอุทิศตน เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน โดยทั่วไปแล้วคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จะมีบทบาท 3 ลักษณะ (สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540, หน้า 36-51) คือ

1. บทบาทหน้าที่สนับสนุนการศึกษาของโรงเรียนโดยทั่วไปดังนี้

1.1 เป็นตัวแทนแจ้งข่าวความเคลื่อนไหวของโรงเรียนให้ประชาชนในชุมชนพร้อมทั้งประสานงานกับชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน

1.2 เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียน

1.3 ช่วยเหลือและประสานงานสนับสนุน เพื่อแก้ปัญหาของนักเรียนหรือโรงเรียน

2. บทบาทหน้าที่ตามกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2539 มีดังนี้ คือ

2.1 กำหนดนโยบาย แผนแม่บทและแผนพัฒนาโรงเรียน

2.2 ให้ความรู้เห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีโรงเรียน

2.3 ให้คำปรึกษาเสนอแนะแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารการเงินและงบประมาณของโรงเรียน การแสวงหาและให้ความสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุครุภัณฑ์ อุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญา การจัดกิจกรรมเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน

2.4 รับทราบความก้าวหน้าการดำเนินงานตามแผนของโรงเรียนภาคเรียนละ 1 ครั้ง

2.5 ประสานงานกับองค์กรในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชนและเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และมีการใช้บริการจากโรงเรียน ให้โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยากรชุมชนและร่วมพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นตน

2.6 แต่งตั้งปรึกษาและหารือคณะกรรมการเพื่อดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่คณะกรรมการโรงเรียนมอบหมาย

3. บทบาทของคณะกรรมการโรงเรียนกับการประกันคุณภาพในโรงเรียน การประกันคุณภาพการศึกษาของมาตรฐานของโรงเรียนหมายถึง การรับรองมาตรฐานของโรงเรียนว่ามีความพร้อมในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน

3.1 ให้คำปรึกษาสนับสนุนการประกันคุณภาพในโรงเรียนทั้งด้านปัจจัย การศึกษา กระบวนการบริหาร กระบวนการสอน กระบวนการนิเทศและผลผลิตทางการศึกษา

3.2 เสริมแรงจูงใจและผลักดันให้โรงเรียนเร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยการสร้างกลไกในการติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงานของโรงเรียน ควบคู่กับการดูแลให้นักเรียนได้รับบริการศึกษาตามศักยภาพของแต่ละคน

3.3 รับรองคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

จากที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นว่าคณะกรรมการสถานศึกษาเป็นกลุ่มบุคคลที่มีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษาในโรงเรียนเพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีคุณภาพ นอกจากนี้ยังมีส่วนแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ของโรงเรียน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการค้นหาผู้มีความรู้ความสามารถในท้องถิ่นเข้าร่วมให้การศึกษาในโรงเรียนเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน จึงนับว่าคณะกรรมการสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีความสำคัญและมีบทบาทต่อการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง

เพื่อให้การปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2545 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเบื้องต้นไว้ดังนี้

บทบาทและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543

1. กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา
2. ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา
3. ให้ความเห็นชอบในการทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
4. กำกับและติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา
5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพและได้มาตรฐาน
6. พิจารณาสวัสดิการเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาสและเด็กที่มีความสามารถพิเศษได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ
7. เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบริหารบุคคลและด้านการบริหารทั่วไปของสถานศึกษา
8. ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้าง
9. พัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น
10. ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาก่อนเสนอต่อสาธารณชน

11. แต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะกรรมการเพื่อดำเนินงานตามระเบียบนี้ตามที่เห็นสมควร

12. ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัด

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546

1. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ ให้คำปรึกษาแก่สถานศึกษาเพื่อให้จัดและพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา สอดคล้องกับนโยบาย เป้าหมายและมาตรฐานการศึกษาของรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ รวมทั้งบริบทของสถานศึกษาและความต้องการของชุมชน และท้องถิ่น
2. ส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือ การดำเนินกิจการของสถานศึกษาและการระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา
3. ปฏิบัติตามที่กำหนดในกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
4. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา

การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

สถานศึกษาเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุตามความมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษาที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง จึงกำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาซึ่งเป็นองค์คณะบุคคล ทำหน้าที่กำกับและส่งเสริม สนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ให้เป็นไปตามนโยบายมาตรฐานในการบริหารจัดการศึกษา ทั้งนี้การดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จสถานศึกษาและคณะกรรมการต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ ของกันและกันตามที่ร่วมกันกำหนดขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 9)

เมตต์ การุณจิตต์ (2541, หน้า 82) ให้ความเห็นว่าแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมที่เป็นแนวทางคิดเป็นระบบมากที่สุด มีดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประการแรกที่จะต้องกระทำคือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้องการตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในส่วนขององค์ประกอบในการดำเนินงาน โครงการนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้

โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและประสานงานและขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

นายวรการณ สามีโกเศศ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวบรรยายพิเศษ เรื่อง "การมีส่วนร่วมทางการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการประชุม ประธานกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและเลขานุการกรรมการสถานศึกษาจากทั่วประเทศ" โดยมีผู้ร่วมน.ศร. กล่าวว่ การมีส่วนร่วมทางการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโลกยุคปัจจุบันมีอยู่ 3 ทางโน้มที่เป็นเรื่องสำคัญและยอมรับกันทั่วโลก กล่าวคือ

การมีส่วนร่วม (Sharing) ไม่มีองค์กรใดไม่มีงานใดในความรับผิดชอบของภาครัฐ ที่ทำโดยภาครัฐเพียงอย่างเดียว ทุกสังคมในโลกนี้ตลอดจนประเทศไทย เป็นพหุสังคม เป็นสังคม ร่วมกันที่มีความคิดหลากหลายที่แตกต่างกัน การทำงานจากส่วนกลางแต่เพียงอย่างเดียวนั้นไม่มี ทางที่จะประสบความสำเร็จได้ เพราะมีความหลากหลายในความปรารถนา การที่ต้องมีส่วนร่วม จากผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ที่กว้างขวาง ในเรื่องการศึกษานั้นคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานจำนวน 4 แสน คนทั่วประเทศ ที่ทำงานให้กับเยาวชนของเรานั้นมีบทบาทสำคัญในการ มีส่วนร่วมของการสร้างมาตรฐานการศึกษา ซึ่งเป็นทางโน้มที่เกิดขึ้นทั่วโลกและในประเทศไทย ไม่มีงานใดที่ทำโดยคนเพียงคนเดียว แต่จะมาได้จากการร่วมมือกันจากประสบการณ์ที่มีค่า มาร่วมกัน เพื่อให้เกิดสิ่งที่มีคุณค่าต่อสังคมของเรา

การให้คนอื่นมีอำนาจ (Empowerment) ด้วยความปรารถนาที่ต้องการให้เกิดคุณภาพ แก่เยาวชนในลักษณะที่แตกต่างกันของแต่ละท้องถิ่น การให้อำนาจจึงเท่ากับว่าทำให้คนต่าง ๆ เหล่านั้น ช่วยกันคิดให้เกิดสิ่งที่เป็นความปรารถนาที่แตกต่างกันขึ้นมาได้ เห็นได้จากรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพุทธศักราช 2550 และ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นผู้ที่รับอำนาจไปจาก กระทรวง คือมีหน้าที่ในการกำกับส่งเสริมและสนับสนุน ทั้งในเรื่องของนโยบายเป้าหมาย การประเมินผล การทำแผน การพัฒนาหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนการสอน งบประมาณ การระดมทรัพยากร ทั้งหมดเป็นหน้าที่ที่กว้างขวางของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ขอบเขตและภารกิจของการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 39 กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารงานทั่วไปของสถานศึกษาซึ่งมีขอบเขตและ ภารกิจดังนี้

การบริหารงานวิชาการ

งานวิชาการเป็นงานหลักที่สำคัญของสถานศึกษา หน่วยงานทางการศึกษาหรือสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งงานอื่น ๆ มีความสำคัญในลักษณะที่เป็นงานสนับสนุนให้งานวิชาการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการ ผู้บริหารมีบทบาทหน้าที่ในการบริหาร โดยสนับสนุนส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรทุกฉบับที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพ

ความหมายของการบริหารวิชาการ

นักการศึกษา นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการบริหารงานวิชาการไว้ดังนี้ วิโรจน์ สารรัตนะ (2545, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การ การนำและการควบคุม

รุจิร ภู่อาระ และจันทราณี สงวนนาม (2545, หน้า 56) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษาและเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษาผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ส่วนการบริหารด้านอื่นนั้น แม้จะมีความสำคัญเช่นเดียวกัน แต่ก็ยังเป็นเพียงส่วนส่งเสริมสนับสนุนให้งานวิชาการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ชาญชัย อาจีนสมาจาร (2545, หน้า 39) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ดังนี้ การบริหาร หมายถึง ความพยายามที่จะสั่ง เนะ ผสมผสานความพยายามของมนุษย์ซึ่งมีจุดรวมที่มุ่งสู่จุดหมายปลายทาง หรือเป้าหมายบางอย่าง การบริหารเป็นกิจกรรมที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารในองค์การที่มีหน้าที่สั่งการให้ความสะดวกในการทำงานของกลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน

หวน พันธุพันธ์ (2548, หน้า 1-2) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ หมายความว่า ผู้บริหารไม่ใช่ผู้ปฏิบัติ แต่ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติปฏิบัติงานจนเป็นผลสำเร็จตรงตามจุดหมายขององค์การหรือตรงตามจุดหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, หน้า 163) ให้ความสำคัญกับงานวิชาการ โดยถือว่าเป็นงานหลักของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของผู้เรียนในเชิงปริมาณและคุณภาพ ส่วนงานอื่นถือว่าเป็นงานที่มีความสำคัญรองลงมา เป็นงานสนับสนุนผู้บริหารที่ยึดเอางานวิชาการเป็นหลักในการบริหารและมีความสำคัญเป็นผู้นำทางวิชาการจะนำโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จ

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2527, หน้า 7) สำหรับบุญโญ สาร (2526, หน้า 436) ได้ให้ทัศนะสอดคล้องกันว่า งานวิชาการ หมายถึง กิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการสอนของผู้เรียน ให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามงานวิชาการยังมีความหมายรวมกิจกรรมที่นำไปสู่การพัฒนาความรู้ ทักษะและเจตคติ

สุมิตร คุณานุกร (2525, หน้า 157) ก็มีทัศนะสอดคล้องกันว่างานวิชาการในสถานศึกษาได้มีความหมายแคบ ๆ อย่างไม่เข้าใจทั่วไปถึงการเรียนการสอนในห้องเรียนเท่านั้น ไม่ได้ยังหมายถึง กิจกรรมทุกอย่างในสถานศึกษาที่ก่อให้เกิดความรู้ ความสามารถ และทัศนคติตามความมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติที่กำหนดไว้ ดังนั้น งานวิชาการเป็นงานที่รวมภารกิจหลักของหน่วยงานหรือสถานศึกษาที่บ่งบอกถึงปรัชญา จุดมุ่งหมายในการปฏิบัติงาน เพื่อให้ผู้รับบริการซึ่งได้แก่ผู้เรียนหรือบุคลากร ในชุมชนได้รับการพัฒนาตนเองด้านความรู้ เจตคติ และทักษะในศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยเฉพาะงานวิชาการจึงเกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการถ่ายทอดความรู้ไปยังกลุ่มเป้าหมายหรือผู้เรียน การจัดสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา การวัดผลประเมินผล การประกันคุณภาพรวมถึงการจัดบรรยากาศเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ เป็นต้น

เกศินี ชิวปรีชา (2540) ได้ให้ความหมายของการบริหารงานวิชาการไว้ว่า เป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดตั้งขึ้นทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์และเกิดการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้ ทัศนคติ คุณสมบัติ และทักษะ ความสามารถตามที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายของการศึกษาแห่งชาติ และสอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย

การบริหารงานวิชาการในยุคปฏิรูปการศึกษา สถานที่เรียนและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะมีโอกาสในการตัดสินใจมากขึ้น หลักการกระจายอำนาจทางการศึกษา ที่ให้สถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่ที่จะต้องรับผิดชอบการบริหารงานวิชาการโดยตรง เป็นเรื่องที่สถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่จะต้องปรับตัวอย่างมาก ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องรู้ เข้าใจ และทักษะเกี่ยวกับการบริหารวิชาการ โดยเฉพาะในเรื่องของการบริหารหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น และสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการ ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำทางวิชาการทั้งด้านหลักสูตร และการเรียนการสอนซึ่งหมายความว่า ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องรู้และเข้าใจกรอบแนวคิดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและกระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเป็นอย่างดี จนสามารถนำไปดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่เป็นไปตามหลักสูตรแกนกลางและในขณะเดียวกันก็สนองความต้องการ

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารจัดการกิจกรรมทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ด้วยความร่วมมือของผู้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องทุกฝ่าย นับตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การวางแผน การปรับปรุงการพัฒนาการเรียนการสอน ตลอดจนการวัดผล ประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายและจุดหมายของการศึกษา

ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ

งานวิชาการเป็นงานที่สำคัญที่สุดของโรงเรียน จุดมุ่งหมายของงานวิชาการนั้นอยู่ที่การสร้างเสริมนักเรียนให้มีความรู้ ความสามารถ ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของนักการศึกษาที่กล่าวไว้ดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 1) กล่าวว่า งานวิชาการเป็นงานหลักของการบริหารสถานศึกษาไม่ว่าสถานศึกษาจะเป็นประเภทใด มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาจะพิจารณาได้จากผลงานทางด้านวิชาการเนื่องจากงานวิชาการเกี่ยวข้องกับหลักสูตรการจัดโปรแกรมการศึกษาและการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นหัวใจของสถานศึกษาและเกี่ยวข้องกับผู้บริหารสถานศึกษาและบุคคลทุกระดับของสถานศึกษา อาจจะเกี่ยวข้องทางตรงหรือทางอ้อมก็อยู่ที่ลักษณะของงานนั้น

ชุมศักดิ์ อิทธิรัช (2547, หน้า 3-4) มีความเห็นว่า การบริหารงานวิชาการเป็นงานหลักที่ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญมากที่สุด และมีลักษณะงาน เป็นสาระสำคัญของการศึกษาที่สถานศึกษาได้กำหนดวัตถุประสงค์เป้าหมายและภารกิจต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน ทำให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่าการบริหารงานวิชาการมีความสำคัญและเป็นหัวใจของสถานศึกษา ดังนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกคน จำเป็นต้องให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับการบริหารงานวิชาการเป็นอันดับแรก โดยมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้และเพื่อใช้เป็นเครื่องมือชี้วัดความสำเร็จให้เห็นถึงคุณภาพและประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น ๆ

หลักการบริหารงานวิชาการ

หลักการบริหารงานวิชาการมีความสำคัญและเป็นงานหลักของสถานศึกษา การที่จะบริหารงานวิชาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีหลักในการบริหารงานวิชาการ มีนักการศึกษาเสนอหลักการบริหารงานวิชาการไว้ดังนี้

จันทร์ณี สงวนนาม (2545, หน้า 143) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการจะเปลี่ยนแปลงไปตามสาระสำคัญของหลักสูตรและนโยบายการบริหารของหน่วยงานระดับกรม การดำเนินงานกิจกรรมวิชาการต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ผู้บริหารฝ่ายเดียวกันไม่สามารถชี้ขาดได้ในทุกเรื่อง จึงจำเป็นที่ครู ทีมงาน หรือแม้แต่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต้องมีส่วนร่วมในการบริหารนับตั้งแต่การแสดงความคิดเห็น การวางแผน การตัดสินใจ การปฏิบัติ การติดตามตรวจสอบและการประเมินผล ทั้งนี้เพื่อประสิทธิผลของการบริหารงานวิชาการทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณที่มีต่อผู้เรียนเป็นสำคัญ

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2547, หน้า 22-25) ได้กล่าวถึง หลักการการบริหารงานวิชาการไว้ดังนี้

1. **หลักการพัฒนาหลักสูตร (Quality Management)** เป็นการบริหารงานเพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ องค์ประกอบของคุณภาพที่เป็นตัวชี้วัดคือ ผลผลิตและกระบวนการ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคลากรและผู้รับบริการได้รับความพอใจ พัฒนาศักยภาพ เป็นที่ยอมรับของสังคมในระดับสากลมากขึ้น โดยอาศัยกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา ได้แก่ การควบคุมคุณภาพ เป็นหลักการไคเซ็น (KAIZEN) มีเป้าหมายในการเสนอแนะเพื่อแสดงถึงคุณภาพไว้ 6 ประการ (รุ่ง แก้วแดง, 2538, หน้า 144-145)

1. ผลผลิตเพิ่มขึ้น
 2. คุณภาพสูงขึ้น
 3. ต้นทุนลดลง
 4. ตรงตามเวลากำหนดหรือประหยัดเวลามากขึ้น
 5. มีความปลอดภัยมากขึ้น
 6. บุคลากรและผู้รับบริการมีของขวัญและกำลังใจสูงขึ้น
- หลักการของไคเซ็นมีกระบวนการ 7 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. สังเกต ค้นหาจุดที่เป็นปัญหา เช่น ความสูญเสีย ค่าความไม่สม่ำเสมอ สดวกิ๊ย เช่น ปัญหาด้านคุณภาพ ต้นทุนสูง ความปลอดภัยน้อย เวลาต้องล่าช้าอยู่เป็นประจำ
2. สืบสวน ตรวจสอบ สภาพการณ์ปัจจุบัน
3. คิดค้น ออกความคิดว่าหากทำเช่นนั้นแล้วจะเป็นอย่างไรบ้าง
4. สะสาง การจัดระบบ จัดหมวดหมู่
5. ปฏิบัติดำเนินการปรับปรุง โดยทดลองทำและสังเกตว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร
6. ติดตามตรวจสอบประสิทธิผล จนกว่าผลลัพธ์จะคงที่
7. สรุป ทำรายงาน เขียนข้อเสนอแนะ

2. **หลักการมีส่วนร่วม (Participation)** การปรับปรุงคุณภาพของกระบวนการบริหารได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง สม่าเสมอตลอดเวลา โดยทุกคนในหน่วยงานมีส่วนร่วมเสนอแนะปรับปรุงและพัฒนาหลักการมีส่วนร่วมต้องการให้ทุกคนได้ร่วมกันทำงาน ซึ่งลักษณะของงานวิชาการต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย อาจดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการวิชาการซึ่งจะมีเป้าหมายการทำงานร่วมกัน นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพได้มากขึ้น การมีส่วนร่วมต้องเริ่มจาก การร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมประเมินผล

3. หลักการ 3 องค์ประกอบ (3 – E) ได้แก่ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และประหยัด

3.1 หลักประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง การปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้เป็นไปตามขั้นตอนและกระบวนการ มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรในขณะดำเนินการปรับปรุงแก้ไขได้มีประสิทธิภาพเน้นไปที่กระบวนการ (Process) การใช้กลยุทธ์และเทคนิควิธีต่าง ๆ ที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์มากที่สุด

3.2 หลักประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง ได้ผลผลิต (Outputs) ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร มีความรู้ความสามารถ มีทักษะเพิ่มขึ้น รวมทั้งการคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับ อย่างไรก็ตามมักใช้คำสองคำนี้ควบคู่กันคือ ประสิทธิภาพและประเมิณผล

3.3 หลักประหยัด (Economy) หมายถึง การใช้เวลาน้อย การลงทุนน้อย การใช้กำลังหรือแรงงานน้อย โดยไม่ต้องเพิ่มทรัพยากรทางการบริหาร แต่ได้ผลผลิตตามที่คาดหวัง ดังนั้นการลงทุนในทางวิชาการจึงต้องคำนึงถึงประหยัดด้วยเช่นกัน ผู้บริหารจะใช้กลวิธีอย่างไรในการบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพโดยอาศัยความประหยัดบุคลากร งบประมาณ วัสดุและเทคโนโลยี และใช้เวลาน้อยอีกด้วย

3.4 หลักความเป็นวิชาการ (Academic) หมายถึง ลักษณะที่ครอบคลุมเนื้อหาสาระของวิชาการ ได้แก่ หลักการพัฒนาหลักสูตร หลักการเรียนรู้ หลักการสอน หลักการวัดผล ประเมิณผล หลักการนิเทศการศึกษาและหลักการวิจัย เป็นต้น หลักการต่าง ๆ เหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญก่อให้เกิดลักษณะความเป็นวิชาการที่ต้องอาศัยองค์ความรู้เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างสรรค์ ดังนั้น การบริหารงานวิชาการจำเป็นต้องคำนึงถึงหลักการต่าง ๆ เหล่านี้ ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดในหลักการเฉพาะเรื่องในบทต่อไป

สมิท (Smith, 1971, p. 170) ให้ความสำคัญถึงความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ การบริหารการศึกษาต้องรับผิดชอบ โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมกับการบริหารสถานที่เรียน ดังนี้

งานบริหารวิชาการ ร้อยละ 40

งานในหน้าที่ทั่วไป ร้อยละ 5

งานบริหารบุคลากรที่เป็นผู้สอน ฝ่ายสนับสนุนการเรียนการสอน ร้อยละ 20

งานบริหารการเงิน ร้อยละ 5

งานบริหารงานอาคารสถานที่ ร้อยละ 5

งานบริหารกิจกรรมผู้เรียน ร้อยละ 20

งานบริหารด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ร้อยละ 5

กรมวิชาการ (2539) ได้เสนอแนวทางพัฒนาการศึกษาว่า ต้องหลอมรวมไปสู่คุณภาพที่แสดง ออกเป็นสมรรถนะของผู้เรียน 3 ประการ คือ

1. ผู้เรียนต้องสามารถคิดอย่างรอบคอบ นำข้อมูลมาวิเคราะห์หามีวิจารณ์ญาณสูง
2. ผู้เรียนต้องสามารถวางแผนได้ดี มีแผนหลัก แผนรองเพื่อสร้างทางเลือกและเลือกทางเลือกที่ได้ดี

4. **หลักธรรมาภิบาล (Good Government)** หมายถึง แนวทางในการจัดการระเบียบ เพื่อให้การบริหารจัดการภายในสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งกับสถานศึกษาในฐานะที่เป็นนิติบุคคล ซึ่งประกอบด้วย

4.1 **หลักนิติธรรม** หมายถึง กฎระเบียบ ข้อบังคับที่ใช้โดยบังคับดังกล่าวต้องเป็นธรรมเป็นที่ยอมรับของสมาชิก

4.2 **หลักคุณธรรม** หมายถึง การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม การส่งเสริมสนับสนุนให้มีความซื่อสัตย์

4.3 **หลักความโปร่งใส** หมายถึง การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

4.4 **หลักความรับผิดชอบ** หมายถึง การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

4.5 **หลักความมีส่วนร่วม** หมายถึง การเปิดโอกาสให้ชุมชน ผู้ปกครอง และบุคคลที่เกี่ยวข้องได้รับรู้ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจติดตามและตรวจสอบการปฏิบัติสิ่งที่ตนเองร่วมตัดสินใจ

4.6 **หลักความคุ้มค่า** หมายถึง การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่อยู่อย่างจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

5. **หลักความเป็นวิชาการ (Academic)** หมายถึง ลักษณะที่ครอบคลุมเนื้อหาสาระของวิชาการ ได้แก่ หลักการพัฒนาหลักสูตร หลักการเรียนรู้ หลักการสอน หลักการวัดผลประเมินผล หลักการนิเทศการศึกษาและหลักการวิจัยเป็นต้น หลักการต่าง ๆ เหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญ ก่อให้เกิดลักษณะความเป็นวิชาการที่ต้องอาศัยองค์ความรู้เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

สรุปได้ว่าหลักการบริหารงานวิชาการในยุคปัจจุบัน ผู้บริหารจะต้องดำเนินการโดยใช้ศาสตร์ ศิลป์ ทักษะและเทคนิคการบริหาร นอกจากนี้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้แก่ กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เป็นต้น โดยคำนึงถึง

กระบวนการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาจะประสบความสำเร็จส่งผลให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามความมุ่งหมายการจัดการศึกษาของชาติ ผู้บริหารจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการบริหาร ซึ่งมีนักการศึกษาให้ทัศนะเกี่ยวกับกระบวนการบริหารงานวิชาการดังนี้

ปรียาพร วงษ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 5-6) ได้แบ่งกระบวนการบริหารงานวิชาการออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นตอนก่อนดำเนินการเป็นการกำหนดนโยบายและการวางแผนด้านวิชาการ โดยการจัดการจัดทำแผนงานวิชาการให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร จัดสภาพงานวิชาการและวิธีการทำงาน จัดครูเข้าสอน จัดทำโครงการสอน การจัดปฏิทินการปฏิบัติงาน จัดตารางสอน ปฐมนิเทศนักเรียน และการลงทะเบียนเรียน
2. ขั้นการดำเนินการ เป็นขั้นที่จัดและดำเนินงานรวมทั้งการควบคุมดูแลให้ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ให้ประกอบด้วยการดำเนินงานการสอนตามหลักสูตร การดำเนินงานเกี่ยวกับกิจกรรมเสริมหลักสูตรทางด้านวิชาการ ได้แก่ การจัดโครงการสอนซ่อมเสริม โครงการส่งเสริมเด็กเรียนดี โครงการส่งเสริมการค้นคว้าด้วยตนเอง การจัดชุมนุมต่าง ๆ การแนะแนว การศึกษาอาชีพและอาชีพ การจัดห้องสมุด เป็นต้น และงานเกี่ยวกับการบริการ การส่งเสริมให้มีการบริการเกี่ยวกับสื่อการสอน การจัดรวบรวมเอกสารคำสอน คู่มือครู และการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ
3. ขั้นส่งเสริมและติดตามผลในด้านวิชาการ ผู้บริหารควรส่งเสริม ปรับปรุง พัฒนาและประเมินผลงานด้านวิชาการ คือ ส่งเสริมให้ครู อาจารย์ได้ปรับปรุงตนเองทางวิชาการสนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามมาตรฐานทางวิชาการ ริเริ่มและสร้างสรรค์ในการปรับปรุงงานด้านวิชาการ จัดบรรยากาศทางวิชาการในสถานศึกษา จัดให้มีคณะกรรมการที่ปรึกษาทางวิชาการจัดตั้งคณะทำงานทางวิชาการ ส่งเสริมให้จัดตั้งชุมชนหรือชมรมทางวิชาการ ส่งเสริมให้มีการร่วมประชุมสัมมนาฝึกอบรม และส่งเสริมให้ศึกษาต่อเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ

กมล ภูประเสริฐ (2545, หน้า 7-8) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการมีกระบวนการเหมือนกับการบริหารงานทั่วไปคือ ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน ดังนี้

1. การวางแผนพัฒนาหรือการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ซึ่งเป็นการวางแผนที่มีพื้นฐานมาจากสภาพที่เป็นปัญหา หรือความต้องการที่จะพัฒนางานและกำลังงบประมาณในขั้นตอนนี้ ประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดภารกิจหรือพันธกิจ การกำหนดจุดมุ่งหมาย การกำหนดกลยุทธ์และการกำหนดแผนงานโครงการ
2. การนำแผนไปปฏิบัติเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ในขั้นตอนนี้ประกอบด้วย การจัดการองค์กร หรือบุคลากรเข้ารับผิดชอบงาน การสั่งการหรือมอบหมายงานการควบคุมงาน การติดตามกำกับ การประสานงาน และการนิเทศงาน
3. การประเมินผลการปฏิบัติตามแผนเพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินงานสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ ประกอบด้วย การประเมินระหว่างดำเนินการ การประเมินเมื่องานสิ้นสุด และการรายงาน

สรุปได้ว่ากระบวนการบริหารงานวิชาการ ประกอบด้วย การวางแผนก่อนดำเนินงาน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลทั้งในระหว่างดำเนินการและเมื่อดำเนินการเสร็จสิ้น และถือเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องดำเนินงานให้เป็นระบบอย่างต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน

ขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ

รุจิร ภู่อาระ และจันทราณี สงวนนาม (2545, หน้า 59-60) มีความเห็นว่างานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการควรประกอบด้วย

1. หลักสูตร และการบริหารหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย
 - 1.1 การศึกษาสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรและการจัดระบบ
 - 1.2 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
 - 1.3 สื่อการเรียนรู้
 - 1.4 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้
2. การวิจัยชั้นเรียน
3. การสอนซ่อมเสริม
4. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร
5. การนิเทศภายในสถานศึกษา
6. การประกันคุณภาพทางการศึกษา

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2545, หน้า 5-6) ได้กำหนดขอบข่ายหลักของงานวิชาการเอาไว้ดังนี้

1. งานหลักสูตรและพัฒนาหลักสูตร
2. งานบริหารหลักสูตร
3. งานสื่อและนวัตกรรม
4. งานวัดผลและประเมินผล
5. งานนิเทศภายใน
6. งานส่งเสริมวิชาการ

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2545, หน้า 13) ได้กำหนดขอบข่ายภารกิจด้านการบริหารงานวิชาการ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติไว้ดังนี้ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการ การศึกษา การพัฒนาและใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ

สรุปได้ว่า งานวิชาการมีขอบข่ายกว้างขวาง ครอบคลุมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียน การสอนทั้งหมด ดังนี้ ไม่ว่ากิจกรรมใดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ถือว่างานนั้นเป็นขอบข่าย งานด้านวิชาการ เป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องตั้งใจปฏิบัติ เพื่อให้การจัดการศึกษา ของสถานศึกษามีคุณภาพต่อไป

ขอบข่ายและภาระงานการบริหารงานวิชาการตามแนวของกระทรวงศึกษาธิการ

การบริหารงานวิชาการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาและมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารต้องเข้าใจขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 33-34) ได้กำหนดขอบข่ายและภาระงานให้สถานศึกษา ขึ้นพื้นฐานเป็นแนวทางในการบริหารจัดการ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ การวัดผล การประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนา คุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การนิเทศ การศึกษา การแนะแนวการศึกษา การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การส่งเสริม ความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น ๆ การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัด การศึกษาจากที่กล่าวข้างต้นจะเห็นว่างานวิชาการเป็นภาระงานที่พัฒนางานวิชาการอย่างมาก จึงจะทำให้การศึกษามีประสิทธิภาพและได้มาตรฐานตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในส่วนของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครระยอง ได้บริหารงานวิชาการตาม ขอบข่ายและภาระงานการบริหารของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพ บรรลุ จุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 โดยมีการจัดการดังนี้

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาเป็นเครื่องบ่งชี้เยาวชนไทยในอนาคตควรจะเป็น ประชากรอย่างไรที่สังคมต้องการ สามารถดำรงชีวิตของตนได้อย่างมีความสุข แม้ว่าหลักสูตร จะสร้างขึ้นอย่างดีเลิศและเหมาะสมเพียงใดก็ตาม ถ้าหลักสูตรนั้นไม่มีการนำไปใช้อย่างมี ประสิทธิภาพก็ยากที่การใช้หลักสูตรจะบรรลุเป้าหมาย

ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรเป็นข้อกำหนดและแนวทางในการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียน ได้เกิดการเรียนรู้และนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของสังคมและประเทศชาติ กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 27 โดยในพระราชบัญญัตินี้กล่าวได้

กำหนดเรื่องหลักสูตรไว้ในหมวด 4 ว่า ด้วยแนวทางการจัดการศึกษาใดที่กำหนดให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาและให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ และมาตรา 29 กำหนดไว้ว่าหลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ ต้องมีลักษณะหลากหลายให้จัดตาม ความเหมาะสมของแต่ละระดับ ใ้คมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพสาระหลักสูตรทั้งที่เป็นวิชาการและวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งทางด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงามและความรับผิดชอบ ต่อสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 9)

วณิ ภูเสถ (2542, หน้า 112) กล่าวว่า หลักสูตรมีความสำคัญดังนี้

1. เป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษา เพื่อควบคุมการเรียนการสอนให้มีระบบแบบแผนไปในทิศทางเดียวกัน
2. เป็นแผนการดำเนินงานของผู้บริหาร ในการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร อาคารสถานที่ ตลอดจนสื่อการเรียนการสอน ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพต่อการศึกษา
3. เป็นข้อกำหนดให้ผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาต้องปฏิบัติตามเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐและแผนการศึกษาแห่งชาติ
4. เป็นแนวทางการปฏิบัติงานของผู้สอน เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นแนวทางเดียวกันและมาตรฐานอย่างเดียวกัน
5. เป็นดัชนีชี้ให้เห็นลักษณะของสังคมและประเทศชาติในอนาคตว่าจะมีลักษณะอย่างไร
6. เป็นเครื่องมือในการพัฒนาประชากรทั้งด้านความรู้ ความสามารถและเจตคติซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

สรุปการพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการหรือขั้นตอนของการตัดสินใจหาทางเลือกทางการเรียนการสอนให้เหมาะสม เพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทางการเรียนการสอนไปในทางที่ดีขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียน และสถานศึกษา โดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

แนวทางการพัฒนาหลักสูตร

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 34) กำหนดแนวทางดำเนินการ การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาสถานศึกษาดำเนินการศึกษา วิเคราะห์เอกสารหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สาระแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับปัญหา

และความต้องการของสังคม ชุมชน และท้องถิ่น วิเคราะห์สภาพแวดล้อม และประเมินสภาพสถานศึกษาเพื่อกำหนด วิสัยทัศน์ การกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายรวมทั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสาระต่างๆ ที่กำหนดให้มีในหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยพยายามบูรณาการเนื้อหาสาระ นำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และบริหารจัดการใช้หลักสูตรให้เหมาะสม นิเทศการใช้หลักสูตร ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรตามความเหมาะสมในการนำหลักสูตรไปใช้โดยตรงซึ่งกำหนดไว้ว่า ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเป็นไทยความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อและให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมประเทศชาติ โดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สาระแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมชุมชนและท้องถิ่น
2. วิเคราะห์สภาพแวดล้อมและประเมินผลสภาพสถานศึกษา เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ การกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์
3. จัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสาระต่างๆ ที่กำหนดให้มีในหลักสูตรสถานศึกษา ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยพยายามบูรณาการเนื้อหาสาระทั้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามความเหมาะสม
4. นำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และบริหารจัดการใช้หลักสูตรให้เหมาะสม
5. นิเทศการใช้หลักสูตร
6. ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร
7. ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรตามความเหมาะสม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (มาตรา 23) กำหนดไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ ความเข้าใจเรื่องการจัดการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาไทย ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษาเน้นการใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (มาตรา 27) กำหนดให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อและให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดทำสาระหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ที่กล่าวข้างต้น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชน และสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ (มาตรา 28) กำหนดให้หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ ต้องมีลักษณะ หลากหลาย ทั้งนี้ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยมุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตของ บุคคลชีวิตให้เหมาะสมกับวัยและศักยภาพ สาระของหลักสูตรทั้งนี้เป็นวิชาการและวิชาชีพต้องมุ่ง พัฒนาค้นหาให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับหลักสูตรการบริหารหลักสูตรตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรแกนกลาง ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ สภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้มีการประกาศใช้ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2544 (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2545, หน้า 112-122)

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

ความสำคัญการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

เกษม วัฒนชัย (2546, หน้า 12) กล่าวว่า การศึกษาประกอบด้วยกระบวนการสอนและ กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้เกิดจากการรับการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อ ความศรัทธา เจตคติ ค่านิยม ทักษะการทำงาน ทักษะชีวิตและการครองตน เพื่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงในด้านความรู้สึนึกคิดและพฤติกรรมของผู้เรียน ตามกำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของ การเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้เกิดกับผู้เรียนและโดยผู้เรียนเท่านั้น ส่วนกระบวนการสอนเป็น กระบวนการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียน ครูผู้สอนมีหน้าที่สร้างสิ่งแวดล้อมเพื่อเร่งเร้า จี้แนะ และคอยช่วยเหลือเกื้อกูลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2545, หน้า 14) กำหนดความสำคัญของสถานศึกษาในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ดังนี้

1. จัดทำแผนการเรียนรู้โดยผู้เรียนมีส่วนร่วม
2. จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงจากแหล่งเรียนรู้
3. จัดกระบวนการเรียนรู้ให้ยืดหยุ่นตามความเหมาะสมทั้งด้านเวลา สาระการเรียนรู้ และผู้เรียน
4. ใช้การแนะแนวเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกระบวนการเรียนรู้
5. ให้ผู้ปกครอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้
6. ส่งเสริมให้ครู ได้รับการพัฒนาวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างหลากหลายและต่อเนื่อง

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 12-14) กระบวนการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดในกระบวนการใช้หลักสูตรเพราะเป็นกิจกรรมที่จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนให้บังเกิดผลด้านคุณภาพผู้เรียน ให้เป็นคนดี มีคุณธรรม เป็นคนเก่งและมีความสุข การจัดกระบวนการเรียนรู้นับเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่ครูกำหนดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียน ได้ปฏิบัติในการเรียนและประสบผลตามหลักการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ สรุปดังนี้คือ จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกวิชา ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ที่มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพและมาตรา 30 กำหนดให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

สรุปการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ถือเป็นภาระหน้าที่สำคัญของผู้บริหาร คณะครู ชุมชน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการที่จะหาวิธีการต่าง ๆ มาพัฒนาปรับปรุงแก้ไขและเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนการสอนแบบเดิมให้พัฒนาขึ้นตามรูปแบบใหม่โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหรือผู้เรียนสำคัญที่สุด

แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ (2550, หน้า 71) กล่าวว่า หลักสูตรสถานศึกษาจะบรรลุเป้าหมายและวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้เพียงใดนั้น ภารกิจการบริหารงานวิชาการประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งคือการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สถานศึกษาจะต้องส่งเสริมสนับสนุนให้ครู อาจารย์ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และสรุปองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยมีการศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความต้องการที่กำหนดไว้ในหลักสูตรอย่างแท้จริง สถานศึกษามีแนวทางปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ได้ดังนี้

1. ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ และหน่วยการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
2. ส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้โดยจัดเนื้อหาและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการปฏิบัติจริง การส่งเสริมให้รักการอ่านและใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
3. จัดให้มีการนิเทศการเรียนการสอนแก่ครูในกลุ่มสาระต่าง ๆ โดยเน้นการนิเทศที่ร่วมมือช่วยเหลือ กันแบบกัลยาณมิตร เช่น นิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกันหรือแบบอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

4. ส่งเสริมให้มีการพัฒนาครูเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 34-35) กำหนดแนวทางดำเนินการ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ สถานศึกษาดำเนินการส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการเรียนรู้จากประสบการณ์ และการปฏิบัติจริง การส่งเสริมให้รักการอ่านและใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง การผสมผสานความรู้ต่าง ๆ ให้สมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระกิจกรรม ทั้งนี้โดยบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ในเอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่ายผู้ปกครองชุมชนท้องถิ่นมา

ส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม จัดให้มีการนิเทศการเรียนการสอนแก่ครูในกลุ่มสาระต่าง ๆ โดยเน้นการนิเทศที่ร่วมมือช่วยเหลือกันแบบกัลยาณมิตร เช่น การนิเทศแบบเพื่อช่วยเพื่อน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกันหรือแบบอื่น ๆ ตามที่เหมาะสมส่งเสริมให้มีการพัฒนาครูเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสมการจัดการกระบวนการเรียนรู้และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่ายผู้ปกครองชุมชนท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม จัดให้มีการนิเทศการเรียนการสอนแก่ครูในกลุ่มสาระต่าง ๆ โดยเน้นการนิเทศที่ร่วมมือช่วยเหลือกันแบบกัลยาณมิตรเช่น การนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกันหรือแบบอื่น ๆ ตามที่เหมาะสมส่งเสริมให้มีการพัฒนาครูเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

สรุปการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เป็นการพัฒนากระบวนการรับรู้ข่าวสาร ข้อมูลและประสบการณ์อันนำไปสู่การรู้จริง ดังนั้นสถานศึกษาต้องพัฒนาครูในการจัดทำแผนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และการปฏิบัติจริงการส่งเสริมให้รักการอ่านและใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง การผสมผสานความรู้ต่าง ๆ ให้สมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดี และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ กิจกรรมทั้งนี้โดยจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมและแหล่งการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม

การวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน

ความสำคัญของการวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 46) กล่าวถึงการวัดผลประเมินผล ควรพิจารณาดังนี้

1. ให้ผลการประเมินแสดงถึงการปรับปรุงและความสำเร็จของหลักสูตร
2. มีลักษณะเป็นกระบวนการเพื่อพัฒนาผู้เรียน
3. เป็นการวัดกระบวนการเท่า ๆ กับการวัดผลผลิตของกระบวนการ
4. ไม่แยกกระบวนการวัดผลและประเมินผลออกจากการเรียนการสอน
5. เน้นการวัดที่สะท้อนการใช้เหตุผลและแก้ปัญหา
6. เน้นคุณลักษณะและความสามารถของผู้เรียน
7. วัดความสามารถในการนำความรู้ไปใช้
8. ให้ผู้เรียนรู้จักตนเองและแนวทางการปรับปรุงให้ดีขึ้น
9. เป็นการปรับปรุงการสอนของครู
10. เน้นความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

สรุป การวัดและการประเมินผลสถานศึกษาจัดทำหลักเกณฑ์ และแนวทางปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษา ในการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานโดยวัดผลและประเมินผลการเรียน 3 ระดับ คือ ระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษาและระดับชาติ นอกจากนั้น ผู้เรียนผ่านเกณฑ์บังคับตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดคือ จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และจบการศึกษาขั้นพื้นฐานคือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สำหรับการเทียบโอนผลการเรียนเป็นการนำผลการเรียนรู้ซึ่งเป็นความรู้ ทักษะและประสบการณ์ของผู้เรียนที่เกิดจากการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัยหรือผลการเรียนรู้จากการศึกษานอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพหรือจากประสบการณ์การทำงานมาเทียบโอนเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาต่อเนื่องในหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี โดยสถานศึกษาจัดทำหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการเทียบโอนผลการศึกษาเพื่อใช้ในการเทียบโอนผลการศึกษา

การวิจัยและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ความสำคัญของการวิจัยและการพัฒนา

ชัยพจน์ รัถงาม (2544, หน้า 25) กล่าวว่าการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ครูศึกษาค้นคว้าเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาการเรียนการสอนที่ครูรับผิดชอบอย่างเป็นระบบด้วยการจัดการเรียนรู้ที่เริ่มต้นจากความอยากรู้และหาทฤษฎีในการหาคำตอบโดยใช้วิธีการสังเกต จดบันทึกและวิเคราะห์จนได้รับข้อมูลที่สรุปอย่างมีเหตุผลที่ยืนยันได้ว่าเป็นปัญหาจริงเพื่อนำมาดำเนินการพัฒนาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ให้ความสำคัญต่อการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ โดยกำหนดให้สถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังปรากฏในมาตรา 24 (5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมสื่อการสอน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้สามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

กาญจนา วัฒนา (2545, หน้า 23) กล่าวว่าการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูทำการวิจัยในชั้นเรียนเพราะวิจัยในชั้นเรียนเป็นกระบวนการค้นคว้าหาคำตอบและแก้ปัญหาในชั้นเรียนอย่างมีระบบและน่าเชื่อถือทั้งเป็นการวิจัยที่เกิดจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนเกี่ยวกับการเรียนการสอน นับว่าเป็นการวิจัยที่ควบคู่ไปกับการสอนคือสอนไปทำการวิจัยไปขณะสอน วิจัยแล้วนำผลการวิจัยมาใช้พัฒนาคุณภาพการเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2545, หน้า 26-27) สถานศึกษาสามารถเทียบโอนผลการเรียนของผู้เรียน โดยการนำความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ และ หรือจาก

การประกอบอาชีพมาเทียบโอนโดยเป็นผลการเรียนของหลักสูตรใดหลักสูตรในระดับที่กำลังศึกษาอยู่ การพิจารณาเทียบโอนสถานศึกษาสามารถดำเนินการดังนี้

1. พิจารณาหลักฐานการศึกษาซึ่งจะให้ข้อมูลที่แสดงความรู้ ความสามารถของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ

2. พิจารณาจากความรู้ ประสบการณ์ตรง จากการปฏิบัติงานจริง การทดสอบ การสัมภาษณ์

3. พิจารณาจากความสามารถการเทียบโอนจะเป็นการนำผลการศึกษาจากหลักสูตรหนึ่งไปยังอีกหลักสูตรหนึ่งในระดับเดียวกัน โดยนำผลการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ หรือรายวิชาหรือจำนวนหน่วยกิตการเรียนที่ผ่านการประเมินมาทดแทน และนับต่อเนื่องกับหน่วยการเรียนหรือหน่วยกิตอื่นที่ประสงค์จะเรียน เป็นการเทียบระดับการศึกษาเพื่อจบการศึกษามี 3 ลักษณะ คือ

1. การเทียบวุฒิจากหลักสูตรต่างประเทศเข้าสู่หลักสูตรในประเทศ

2. การเทียบระหว่างหลักสูตรหรือเทียบต่างรูปแบบเช่น หลักสูตรการศึกษาในระบบและนอกระบบกับการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

3. การเทียบโอนผลการเรียนรู้ในระดับเดียวกัน หรือต่างรูปแบบกัน

การพัฒนาของการวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 35) มีแนวทางการปฏิบัติการพัฒนาของการวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียนดังนี้

1. กำหนดระเบียบ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลของสถานศึกษา

2. ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัด และประเมินผลแต่ละรายวิชาให้สอดคล้องกับ

มาตรฐานการศึกษา สาระการเรียนรู้หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3. ส่งเสริมให้ครูดำเนินการวัดผล และประเมินผลการเรียนการสอน โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง จากกระบวนการปฏิบัติและผลงาน

4. จัดให้มีการเทียบโอนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และผลการเรียนจากสถานศึกษาอื่น ๆ สถานประกอบการและอื่น ๆ ตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

5. พัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลให้ได้มาตรฐาน การสอนให้มีผลสัมฤทธิ์สูง ซึ่งขอบเขตของการวิจัยในชั้นเรียนเป็นการวิจัยปัญหาของนักเรียนในห้องเรียน โดยครูผู้สอนและมีเป้าหมายสำคัญคือการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน นอกจากนั้นการพัฒนาการเรียนรู้ครูมีบทบาทสำคัญ ได้แก่ การจัดประสบการณ์หรือจัดกิจกรรมการเรียนรู้และสร้างสื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียน เพราะเชื่อมั่นว่ากิจกรรมการเรียนรู้และสิ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีในการเรียนผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ได้ดีด้วย

กล่าวโดยสรุป การวิจัยเป็นการศึกษาค้นคว้าข้อเท็จจริงที่น่าเชื่อถือ ด้วยวิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและมีแบบแผน และการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ครุณาแก้ปัญหาหรือพัฒนาการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบเพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้และมีคุณภาพได้มาตรฐานหรือเป้าหมายที่กำหนด

การพัฒนาของการวิจัยและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การดี อนันต์นาวี (2551, หน้า 283) ได้กล่าวว่า การพัฒนาของการวิจัยและพัฒนาคุณภาพการศึกษามีแนวทางการปฏิบัติดังนี้

1. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย การบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในภาพรวมของสถานศึกษา
2. ส่งเสริมให้ครูศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้แต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้
3. ประสานความร่วมมือในการศึกษา วิเคราะห์วิจัย ตลอดจนการเผยแพร่ผลงานวิจัยหรือพัฒนาการเรียนการสอน และงานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงานและสถาบันอื่น

การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

ความสำคัญของการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2546, หน้า 187-188) ได้กล่าวว่า สื่อการสอนเปรียบได้กับมือที่สามของครู เพราะครูสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องหนุนแรงช่วยเสริมให้การสอนอ่านน่าสนใจและลดพลังงานการที่ครูต้องพูดอธิบายได้น้อยลงได้ เป็นการประหยัดเวลาการสอนลง สื่อจะช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน ช่วยสร้างความเข้าใจให้ชัดเจนขึ้นและช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เร็วขึ้น ตลอดจนจำได้นานกว่า

วาทณี ภูเสถว (2542, หน้า 152-155) กล่าวว่า ปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการขาดแคลนนักวิชาการที่ผลิตสื่อการสอนให้ได้คุณภาพที่ดีจำเป็นต้องพึ่งนวัตกรรมที่ช่วยในการผลิตสื่อ วางแผนการที่เป็นระบบในการผลิต พัฒนา ควบคุมประสิทธิภาพ และติดตามประเมินผล สื่อเหล่านี้พัฒนาไปได้อย่างมีประสิทธิภาพนอกจากนั้น นวัตกรรมเป็นแนวคิด การปฏิบัติหรือสิ่งใหม่ ๆ ที่ยังไม่เคยมีใช้มาก่อน หรือเป็นการพัฒนาเปลี่ยนแปลงของเดิมที่มีอยู่แล้วให้ทันสมัยและใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้จะช่วยทำให้การทำงานนั้นได้ผลดีมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงกว่าเดิม เกิดแรงจูงใจในการเรียนด้วย นวัตกรรมและประหยัดเวลาในการเรียน ปัจจุบันนวัตกรรมศึกษาได้มีผู้นำมาใช้มากมายหลายชนิด เช่น การสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์ สื่อหลายมิติและอินเทอร์เน็ต สำหรับนวัตกรรมกับเทคโนโลยีจะใช้ควบคู่กัน

อยู่เสมอเพราะนวัตกรรมเป็นเรื่องของการคิดค้นหรือกระทำสิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ซึ่งอาจอยู่ในขั้นเสนอความคิด หรือในขั้นการทดลองเป็นที่รู้จักคุ้นเคยของสังคม ส่วนเทคโนโลยีเน้นการนำสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งวิธีการเข้ามาประยุกต์ใช้กับการทำงานหรือแก้ปัญหาให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ถ้าหากพิจารณาว่านวัตกรรมหรือสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่เมื่อนำมาใช้ก็จัดว่าเป็นเทคโนโลยีด้วยและการใช้เทคโนโลยีถ้านำให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นก็เรียกว่า นวัตกรรม ดังนั้น คำว่านวัตกรรมกับเทคโนโลยีทางการศึกษาจึงจำเป็นต้องควบคู่กันเสมอ

ภารดี อนันต์นาวิ (2551, หน้า 283) ได้กล่าวว่า การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยี การศึกษามีแนวทางการปฏิบัติดังนี้

1. ศึกษา วิเคราะห์ ความจำเป็นในการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนการสอน และการบริหารวิชาการ
 2. ส่งเสริมให้ครูผลิต พัฒนาสื่อ และนวัตกรรมทางการเรียนการสอน
 3. จัดหาสื่อและเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนางานด้านวิชาการ
 4. ประสานความร่วมมือในการผลิต จัดหา พัฒนาการใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยี เพื่อจัดการเรียนการสอน และพัฒนางานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์หน่วยงาน และสถาบันอื่น
 5. การประเมินผลการพัฒนาการใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
- กล่าวโดยสรุปสื่อการสอนและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนกับการสอน การใช้สื่อการสอนให้ถูกต้องเป็นการใช้ที่มีประสิทธิภาพ ทำให้สื่อการสอนนั้นมีคุณค่าต่อผู้เรียน ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนอย่างแท้จริง ซึ่งผู้บริหารมีบทบาทในการที่จะสนับสนุนและส่งเสริมให้ครูสามารถนำสื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาไปใช้ในการกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้

ความสำคัญของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 25 ความว่ารัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างเพียงพอ

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 12) และหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กำหนดให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรสถานศึกษามุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้อย่างสร้างสรรค์รวมทั้งมีความยืดหยุ่นสนองความต้องการของผู้เรียนด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลาและใช้อย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความยืดหยุ่น สอนความต้องการของผู้เรียน สังคม และประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและใช้อย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความยืดหยุ่น สอนความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคมประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่และเรียนรู้ได้จากการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ทุกประเภท

กระทรวงศึกษาธิการ (2545, หน้า 23) สอดคล้องกับรุ่ง แก้วแดง (2546, หน้า 101) กล่าวว่าสภาพปัจจุบันแหล่งการเรียนรู้มีอยู่มากมายแต่ยังไม่มีส่งเสริมอย่างจริงจัง ยังไม่มีการลงทะเบียนหรือข้อมูลของแหล่งเรียนรู้ไว้อย่างเป็นระบบ ซึ่งต่อไปนี้จะต้องมีการกำหนดให้ชัดเจนว่าแหล่งการเรียนรู้แต่ละประเภทตั้งอยู่ที่ใดเป็นเครือข่ายของสถานศึกษาใด สถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษาใกล้เคียงจัดตั้งและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ รวมทั้งพัฒนาให้เกิดความรู้ ประสานความร่วมมือสถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในการจัดตั้ง ส่งเสริม พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่ใช้ร่วมกัน

การนิเทศการศึกษา

ความสำคัญของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษา จะต้องเริ่มต้นจากสภาพปัญหาที่แท้จริงและต้องการทราบความต้องการของครู ช่วยแก้ปัญหาและสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นกับตัวครู การนิเทศการศึกษาคืองานที่ผู้นิเทศจะต้องนำความรู้ เทคนิคและวิธีการเพื่อให้ครูตระหนักถึงภาระหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะต้องส่งผลไปถึงตัวนักเรียนในการดำเนินการนิเทศการศึกษาจึงจำเป็นต้องมีหลักการที่สำคัญเพื่อเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการทำงานร่วมกับบุคลากรต่าง ๆ เพื่อให้งานบรรลุจุดมุ่งหมายของการศึกษานักวิชาการไทยหลายท่านได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับหลักการนิเทศศึกษาไว้ดังนี้

ซารี มณีสรี (2538, หน้า 27-28) กล่าวว่า ผู้บริหารสามารถช่วยให้นักเรียนและโรงเรียนดีมีคุณภาพ เกิดจากหลักการนิเทศการศึกษาดังนี้

1. การนิเทศเป็นการช่วยกระตุ้นเตือน การประสานงาน และแนะนำให้เกิดความเจริญในหน้าที่สำหรับผู้ที่เป็นครู
2. การนิเทศตั้งอยู่บนรากฐานของประชาธิปไตย

3. การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการส่งเสริมสร้างสรรค์ดังนี้
 4. การนิเทศกับการปรับปรุงหลักสูตรเป็นงานที่เกี่ยวข้องกัน
 5. การนิเทศคือการสร้างมนุษย์สัมพันธ์
 6. การนิเทศส่งเสริมบำรุงขวัญ
 7. การนิเทศมีจุดมุ่งหมายที่จะจัดช่องว่างระหว่างสถานศึกษาและชุมชน โดยเฉพาะชนบท
- ภารดี อนันต์นาวิ (2551, หน้า 284) ได้เสนอแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการนิเทศไว้ดังนี้

1. จัดระบบการนิเทศทางวิชาการ และการเรียนการสอนในสถานศึกษา
 2. ดำเนินการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนในรูปแบบที่หลากหลายและเหมาะสมกับสถานศึกษา
 3. ประเมินผลการจัดระบบและกระบวนการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา
 4. ติดตาม ประสานงานกับหน่วยงานเหนือเพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนของสถานศึกษา
 5. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์จัดระบบนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษากับสถานศึกษาอื่น ๆ หรือเครือข่ายการนิเทศการศึกษาภายในสังกัด
- สรุปการนิเทศการศึกษาสามารถช่วยเหลือครูให้มีความรู้ความสามารถต่าง ๆ ไปใช้ในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนและเป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาและครูเพื่อเป็นการยอมรับซึ่งกันและกัน สถานศึกษาจัดระบบงานวิชาการ และการเรียนการสอน ในรูปแบบที่หลากหลายและเหมาะสมกับสถานศึกษาประเมินการจัดระบบและกระบวนการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษาติดตาม ประสานงานกับหน่วยงานเหนือเพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนของสถานศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์การจัดระบบนิเทศการศึกษาในสถานศึกษากับสถานศึกษาหรือเครือข่ายการนิเทศการศึกษาในสังกัด

การแนะแนวการศึกษา

ความสำคัญของการแนะแนว

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 1-2) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการแนะแนว คือ

1. บริการแนะแนวในสถานศึกษาจัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนทุกคน มีใช้ให้เฉพาะนักเรียนที่มีปัญหาเท่านั้น เพราะการแนะแนวมิใช่ปัญหาเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นการป้องกันปัญหาและเสริมสร้างให้นักเรียนแต่ละคนมีความเจริญในทุกด้าน
2. การแนะแนวช่วยให้นักเรียนสามารถเป็นผู้นำตนเองได้ ครูเป็นเพียงผู้แนะแนวทางให้นักเรียนได้เลือกและคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

3. การแนะแนวต้องจัดอยู่อย่างต่อเนื่องกันไปมีโครงการมีแผนงานตลอดปีมิใช่ช่วงใดช่วงหนึ่ง หรือเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นเท่านั้น

4. การแนะแนวจะต้องมีข้อมูลของนักเรียนในด้านต่าง ๆ ตามตามข้อเท็จจริงและเป็นปัจจุบัน

5. การจัดแนะแนวในสถานศึกษาจะต้องมีที่ประสานงานและร่วมมือในระหว่างบุคลากรทุกคนที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา โดยมีหัวหน้าซึ่งเป็นผู้รู้งานด้านนี้พอสมควร

6. การแนะแนวจะต้องทำควบคู่ไปกับการจัดการเรียนการสอน

7. การแนะแนวควรจัดบริการต่าง ๆ ให้ครอบคลุมทั้งด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านส่วนตัวและสังคม

การพัฒนาการดำเนินการแนะแนวการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 27) ได้กล่าวถึงการพัฒนาการดำเนินการแนะแนวการศึกษามีแนวทางการปฏิบัติดังนี้

1. จัดระบบการแนะแนววิชาการและวิชาชีพในสถานศึกษาโดยเชื่อมโยงกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และกระบวนการเรียนการสอน

2. ดำเนินการแนะแนวการศึกษา โดยความร่วมมือของครูทุกคนในสถานศึกษา

3. ติดตามและประเมินผลการจัดการระบบและกระบวนการแนะแนวการศึกษาในสถานศึกษา

4. ประสานความร่วมมือและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และประสบการณ์ด้านการแนะแนวการศึกษาทั้งสถานศึกษาหรือเครือข่ายการแนะแนวภายในสังกัด

สรุป การแนะแนวการศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยเหลือบุคคลให้เข้าใจตนเองและสภาพแวดล้อม สามารถตัดสินใจ ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและตามสถานการณ์ และสามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งเป็นจัดบริการแก่ผู้เรียนทุกคนเพื่อป้องกันปัญหาและเสริมสร้างให้ผู้เรียนสามารถเป็นผู้นำตนเองได้และมีความเจริญงอกงามในทุกด้าน ดังนั้นสถานศึกษาจึงจัดระบบแนะแนวทั้งทางวิชาการและวิชาชีพในสถานศึกษา และเชื่อมโยงระบบช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งสิ่งสำคัญคือครูต้องติดตามกำกับ ประเมินผลการจัดระบบการแนะแนวรวมทั้งประสานความร่วมมือกับเครือข่ายสถานศึกษาอื่น ๆ

การพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพในสถานศึกษา

การประกันคุณภาพภายในเป็นการดำเนินงานในลักษณะของการผสมผสานระหว่างกระบวนการการบริหารกับการจัดการเรียนการสอนตามปกติของสถานศึกษาที่ต้องการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพเป็นการทำงานที่ต่อเนื่องตลอดเวลา การประกันคุณภาพภายในเป็นสิ่งที่

สถานศึกษาทุกแห่งจะต้องปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาและเพื่อให้เป็นไปตามสาระในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งมีหัวข้อสำคัญ ๆ ที่จะได้นำมากล่าวตามลำดับดังนี้

ความสำคัญของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

การประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการการบริหารและการดำเนินงาน ผู้บริหารจะต้องมีความตระหนักเข้ามามีส่วนส่งเสริม สนับสนุน ร่วมกันคิดร่วมทำ รวมทั้งจะต้องมีการทำงานเป็นทีม โดยบุคลากรในสถานศึกษาต้องได้รับการเตรียมความพร้อมให้มองเห็นคุณค่า และมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในและดำเนินการอย่างต่อเนื่องร่วมกับทุกฝ่ายเกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา โดยมีการติดตามและกำกับดูแลการดำเนินการประกันคุณภาพอย่างเป็นระบบ ในการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษามีหลายหน่วยงานได้ให้หลักการสำคัญไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2542, หน้า 6-7) ได้ให้การกำหนดหลักการในการประกันคุณภาพภายในดังนี้

1. การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้
2. การให้ผู้เรียนเป็นฐานในการบริหารจัดการ
3. การมีส่วนร่วมและการร่วมคิด ร่วมทำ
4. การกระจายอำนาจทางการศึกษา
5. การแสดงความรับผิดชอบต่อที่ตรวจสอบได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542, หน้า 11) ได้กำหนดหลักการในการประกันคุณภาพภายในไว้ดังนี้

1. การที่สถานศึกษาร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพ
2. ต้องมีการจัดการบริหารจัดการที่เหมาะสม
3. ต้องให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการให้เป็นไปตามความต้องการของผู้ปกครอง สังคม และประเทศชาติ

ภารดี อนันต์วาริ (2551, หน้า 285) ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในเป็นหน้าที่ที่ทุกคนต้องร่วมมือกันเพื่อให้การดำเนินการมีประสิทธิภาพมากขึ้น มีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

1. จัดระบบโครงสร้างองค์กร ให้รองรับการจัดระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
2. กำหนดเกณฑ์การประเมิน เป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษาตามมาตรฐานหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

3. วางแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาให้บรรลุผลตามเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษา

4. ดำเนินการพัฒนาตามแผนและติดตาม ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพภายใน เพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

5. ประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาและหน่วยงานอื่น ในการปรับปรุงและพัฒนา ระบบการประกันคุณภาพภายใน และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพ การศึกษา

6. ประสานงานกับหน่วยงานเหนือเพื่อการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสังกัด

7. ประสานงานกับสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษาและการประเมินคุณภาพ การศึกษาในการประเมินสถานศึกษาเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

สรุป การพัฒนาการประกันคุณภาพในสถานศึกษามีหลักการสำคัญคือ การร่วมมือกัน พัฒนาปรับปรุงคุณภาพผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของ การพัฒนาการบริหารจัดการ

การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน

ความสำคัญการส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 14) กล่าวว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์การเอกชน องค์การวิชาชีพ สถาบัน ศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยการ จัดกระบวนการเรียนการสอนภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการการศึกษาอบรม มีการ แสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชน ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลง ประสิทธิภาพการพัฒนาระหว่างชุมชน

รุ่ง แก้วแดง (2546, หน้า 104) กล่าวว่า จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ กำหนดให้สถานศึกษาจัดระบบการเรียนรู้ภายในชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม โดยนำบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์การเอกชน องค์การวิชาชีพ สถาบัน ศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนสำหรับ กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวเป็นการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียนและการเรียนรู้ ตามอัธยาศัยเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสารรู้จัก

เลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน นอกจากนั้น ตามจุดมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ดังกล่าวมีเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชน โดยเป็นทั้งผู้รับและผู้ให้ ในฐานะผู้รับสถานศึกษาสามารถระดมทรัพยากรบุคคล เงินและภูมิปัญญาจากชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษาขณะเดียวกัน ในฐานะผู้ให้สถานศึกษาจะต้องร่วมมือกับบุคคลและสถาบันต่าง ๆ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ทุกส่วนของชุมชนได้พัฒนาไปพร้อม ๆ กัน

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ภารดี อนันต์นาวิ (2551, หน้า 285) กล่าวถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีแนวทางการปฏิบัติไว้ดังนี้

1. การศึกษาสำรวจความต้องการสนับสนุนงานวิชาการแก่ชุมชน
 2. ได้ให้ความรู้ เสริมสร้างความคิด และเทคนิค ทักษะทางวิชาการ เพื่อการพัฒนาทักษะวิชาชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ท้องถิ่น
 3. การส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน ท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวิชาการของสถานศึกษาและที่จัดโดยบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา
 4. ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ระหว่างบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ ชุมชน ท้องถิ่น
- สรุป การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน ซึ่งชุมชนเป็นหน่วยงานทางสังคมที่เป็นที่ตั้งภูมิปัญญาในอาณาเขตภูมิศาสตร์ที่ค่อนข้างหนาแน่นและติดต่อกัน และมีคนตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป ดำเนินชีวิตร่วมกัน สถานศึกษามีบทบาทและหน้าที่ให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ แก่บุคคลในชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนั้น การให้การศึกษาก่อให้เกิดเป็นการนำชุมชนมาร่วมกิจกรรมทางวิชาการในสถานศึกษา

การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 12 กำหนดว่านอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นมีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 14) สอดคล้องกับรุ่ง แก้วแดง (2546, หน้า 181-184) ให้แนวคิดว่าสถานศึกษาจะมีเครือข่ายร่วมจัดการจัดการศึกษาเกิดขึ้นมากมาย เช่น เครือข่ายบ้านเรือน เครือข่ายสถานศึกษา ศาสนสถาน เครือข่ายสถานศึกษาในโรงงาน

แนวทางการดำเนินการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรท้องถิ่น

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 38) กล่าวว่า กำหนดให้สถานศึกษาดำเนินการประสานความร่วมมือ ช่วยเหลือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาของรัฐ เอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษาทั้งบริเวณใกล้เคียงภายในเขตพื้นที่การศึกษาต่างสังกัด สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

กล่าวโดยสรุปการจัดการศึกษาในลักษณะของเครือข่าย สถานศึกษาหลักไม่จำเป็นต้องมีนักเรียนจำนวนมากหรืออาคารเรียนใหญ่โตอย่างปัจจุบัน เพราะไม่มีความจำเป็นที่ทุกคนต้องเดินทางมาโรงเรียนแต่เช้าเพื่อศึกษาเล่าเรียนและกลับบ้านในตอนบ่าย ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 24 (6) กำหนดให้จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนา ผู้เรียนตามศักยภาพ ดังนั้นสถานศึกษาหลักไม่ต้องมีขนาดใหญ่และมีหน้าที่ในเรื่องการวางแผนการบริหาร การจัดการประสานงาน ดูแลเรื่องหลักสูตร สื่อ การพัฒนาและการประเมินผล เพื่อสนับสนุนช่วยเหลือเครือข่ายให้ประสบความสำเร็จในการบริการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาและครูจะต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจว่าผู้เรียนที่อยู่ในเครือข่ายเป็นส่วนหนึ่งของระบบบริหารของสถานศึกษาที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน

การพัฒนาของการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น

ภารดี อนันต์นาวี (2551, หน้า 286) มีแนวทางการปฏิบัติได้ดังนี้

1. ประสานความร่วมมือ ช่วยเหลือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาของรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษาทั้งบริเวณใกล้เคียงภายในสังกัดและนอกสังกัด
2. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับองค์กร ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

สรุป งานวิชาการเป็นตัวกำหนด การดำเนินกิจกรรมของสถานศึกษาทั้งในด้านปริมาณงานและคุณภาพของสถานศึกษา ที่สำคัญที่วิชาการมีผลต่อการเรียนการสอนเป็นที่สุด ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษา ครูอาจารย์เห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมสนับสนุนส่งเสริมให้สมดุลและไม่เน้นงานใดงานหนึ่งเพียงด้านเดียว งานวิชาการเป็นงานที่ส่งเสริมการให้การศึกษาให้มีคุณภาพทางการศึกษาที่บุคลากรทางการศึกษาควรให้ความสำคัญเป็นที่สุด

การบริหารงานบุคลากร

เมื่อพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ประกาศใช้ โครงสร้างการบริหารด้านหนึ่งในสถานศึกษา คือ การบริหารงานบุคคล จึงเป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานตอบสนองภารกิจของสถานศึกษาเพื่อดำเนินการให้เกิดความคล่องตัวภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล หรือหลักการบริหารงานที่ดี (Good Government) ซึ่งข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาจะได้รับการพัฒนาเรียนรู้ความสามารถ มีขวัญกำลังใจได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในอาชีพ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ การบริหารงานบุคคลนับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งต่อองค์กร สามารถเป็นปัจจัยที่จะทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ บุคลากรเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในบรรดาทรัพยากรทั้งหมดหรือเป็นที่มาแห่งความสำเร็จหรือความล้มเหลวก็ได้ ในการพัฒนาประเทศได้เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ให้ “คน” เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนา ซึ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หมายถึง การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ให้มีขีดความสามารถ เพื่อที่จะพัฒนาครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป ถ้าวัดกันโดย “คน” ที่มีประสิทธิภาพ การทำงานสูงก็สามารถระดมวัสดุ มาให้กับองค์กรได้และสามารถบริหารงานได้สำเร็จตามเป้าหมาย

ธงชัย สันติวงษ์ (2526, หน้า 35-37) ได้แบ่งกระบวนการการบริหารงานบุคคล ออกเป็นส่วนสำคัญดังนี้

1. การออกแบบงานและการวิเคราะห์เพื่อจัดแบ่งตำแหน่งงาน (Task Specialization Process)
2. การวางแผนกำลังคน (Manpower Planning Process)
3. การสรรหาและคัดเลือกพนักงาน (Recruitment and Selection Process)
4. การปฐมนิเทศบรรจุพนักงานและการประเมิน (Induction and Appraisal-Process)
5. การอบรมและการพัฒนา (Training and Development Process)
6. การจ่ายค่าตอบแทน (Compensation Process)
7. การทะนุบำรุงรักษาทางด้านสุขภาพ ความปลอดภัยและแรงงานสัมพันธ์ (Health, Safety Maintenance Process and Labor Relations)
8. การใช้วินัยและการควบคุมตลอดจนการประเมิน (Discipline, Control and Evaluation Process)

ซึ่งกระบวนการทั้ง 8 ประการในทางปฏิบัตินั้น การปรับปรุงประสิทธิภาพและการบริหารงานบุคคลจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสัมพันธ์กันทุกขั้นตอนทุกด้านและต้องมีการดำเนินการ ทุกเรื่องไปพร้อม ๆ กัน นักมนุษยสัมพันธ์ส่วนใหญ่จึงเริ่มศึกษาตามวิธีการพฤติกรรมศาสตร์ โดยมีความเชื่อว่า ปัจจัยที่สร้างประสิทธิภาพในการทำงานที่ถูกต้องคือ ปัจจัยที่เกี่ยวกับบุคคลซึ่งเทคนิคและวิธีการบริหารบุคคลในองค์กรมีทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค เช่น การสร้างแรงจูงใจ ภาวะผู้นำ และความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งจะมีผลให้เกิดประสิทธิภาพทางการบริหารในองค์กร ทำให้บุคคลหรือ มนุษย์ปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานที่สูงขึ้น (ดิน ปรัชญพฤทธิ, 2534, หน้า 19)

ในการบริหารงานขององค์กรนั้น ผู้บริหารจำเป็นต้องนำปัจจัยในการบริหารอันได้แก่ คน (Men) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และการจัดการ (Management) หรือที่เรียกว่า “4 m” มาใช้ในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

ดังนั้นหากองค์กรใดต้องการที่จะให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ อย่างมีประสิทธิภาพ การเสริมแรงจูงใจหรือขวัญในการทำงานให้กับบุคลากรเพื่อให้บุคคลเหล่านั้นมีความรู้สึกเต็มใจที่จะปฏิบัติงานและอุทิศตนเพื่อความสำเร็จของงาน อย่างต่อเนื่องและสมบูรณ์ จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้บริหารเพราะเมื่อบุคลากรในองค์กรมีแรงจูงใจและความพึงพอใจในงานหรือขวัญในการทำงานย่อมทำให้เกิดประสิทธิภาพของงานได้

ขอบข่ายภารกิจ

1. การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง
2. การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง
3. การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ
4. วินัยและการรักษาวินัย
5. งานออกจากราชการ

โดยสรุป การบริหารงานบุคคล หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับงานด้านบุคลากรที่มีอยู่ให้ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย การจัดบุคคลเข้าปฏิบัติงาน การพัฒนาบุคลากร เช่น การอบรม การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ

การบริหารงานงบประมาณ

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษางบประมาณ

สำนักงานปฏิรูปการศึกษาได้ให้แนวทางการบริหารและการจัดการศึกษา ดังนี้

1. ยึดหลักความเท่าเทียมและความเสมอภาคทางโอกาสการศึกษาของผู้เรียนในการจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดการศึกษา โดยรัฐจัดเงินอุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคลสำหรับผู้เรียน

ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่สถานศึกษาของรัฐและเอกชนอย่างเท่าเทียมและจัดสรรเพิ่มเติมให้แก่ผู้เรียนที่มีลักษณะพิเศษตามความจำเป็น

2. มุ่งเน้นการเสริมสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลของระบบการจัดการงบประมาณ โดยให้สถานศึกษามีความเป็นอิสระในการตัดสินใจ มีความคล่องตัว ควบคู่กับความโปร่งใสและความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้จากผลสำเร็จของงานและทรัพยากรที่ใช้

3. ยึดหลักการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการงบประมาณ โดยจัดสรรงบประมาณให้เป็นวงเงินรวมแก่สถานศึกษา

4. มุ่งพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการงบประมาณตามมาตรฐานการจัดการทางการเงินทั้ง 7 ด้าน คือ

- 4.1 การวางแผนงบประมาณ
- 4.2 การคำนวณต้นทุนผลผลิต
- 4.3 การจัดระบบการจัดหาพัสดุ
- 4.4 การบริหารทางการเงินและการควบคุมงบประมาณ
- 4.5 การรายงานทางการเงินและผลการดำเนินงาน
- 4.6 การบริหารสินทรัพย์
- 4.7 การตรวจสอบภายใน

5. มุ่งส่งเสริมการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงินและทรัพย์สินจากทุกส่วนของสังคมมาใช้ในการจัดและพัฒนาศึกษา

ขอบข่ายภารกิจ

1. การจัดทำและเสนอของบประมาณ
2. การจัดสรรงบประมาณ
3. การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
4. การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา
5. การบริหารการเงิน
6. การบริหารบัญชี
7. การบริหารพัสดุและทรัพย์สิน

โดยสรุปการบริหารงบประมาณ หมายถึง การจัดและเสนอของบประมาณ การจัดสรรงบประมาณ การตรวจสอบ ติดตาม รายงานผลการใช้เงินผลการดำเนินงาน การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา การบริหารการเงิน การบริหารบัญชี การบริหารพัสดุและการคุ้มครองค่าใช้จ่าย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดตลอดจนดูแลความสะอาดต่าง ๆ

การบริหารทั่วไป

1. ยึดหลักให้สถานศึกษามีความเป็นอิสระในการบริหารและจัดการศึกษาด้วยตัวเองให้มากที่สุดโดยมีหน้าที่กำกับดูแล ส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานในเชิงนโยบายให้สถานศึกษาจัดการศึกษาให้เป็นไปตามนโยบายและมาตรฐานการศึกษาของชาติ

2. มุ่งส่งเสริมประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาตามหลักการบริหารงาน ที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก โดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตามกฎเกณฑ์ กติกา ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

3. มุ่งพัฒนาองค์กรและสถานศึกษาให้เป็นองค์กรสมัยใหม่ โดยนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสมสามารถเชื่อมโยง ติดต่อ สื่อสารกัน ได้อย่างรวดเร็วด้วยระบบเครือข่ายและเทคโนโลยีที่ทันสมัย

4. การบริหารงานทั่วไปเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยประสานส่งเสริมสนับสนุนให้การบริหารอื่นๆ บรรลุตามมาตรฐานคุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริม สนับสนุน และการอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการบริการการศึกษาทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ และการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตามบทบาทของสถานศึกษาตลอดจนการจัดให้บริการการศึกษาของบุคคลชุมชนองค์กรหน่วยงานและสถาบันสังคมอื่น

ขอบข่ายภารกิจ

1. การดำเนินงานธุรการ
2. งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษา
3. การพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลข่าวสารสนเทศ
4. การประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
5. การจัดระบบการบริหารและการพัฒนาองค์กร
6. งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
7. การส่งเสริมสนับสนุนด้านงานวิชาการ ด้านบุคคล ด้านงบประมาณและด้านบริหาร

ทั่วไป

8. การบริหารจัดการอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
9. การจัดทำสำมะโนผู้เรียน
10. การรับนักเรียน
11. การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย
12. การส่งเสริมกิจการนักเรียน

13. การประชาสัมพันธ์
14. การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน
15. งานบริการสาธารณะ
16. งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น ๆ

โดยสรุปการบริหารทั่วไป หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับงานที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน โดยมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมประสบการณ์แก่นักเรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในหลักสูตรให้บรรลุสำเร็จยิ่งขึ้น รวมทั้งมีการประสานสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในด้านการรับ – ส่ง ข่าวสารข้อมูลถึงผู้ปกครองพร้อมรับข้อเสนอแนะจากชุมชน

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

วุฒิการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นตัวแปรหนึ่งที่ผู้วิจัยสนใจนำมาศึกษาซึ่งอาจส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารของคณะกรรมการสถานศึกษาในที่นี้ระดับการศึกษามีดังนี้คือ ระดับต่ำปริญญาตรี และระดับปริญญาตรีขึ้นไป และจากการศึกษาของผู้วิจัยตามระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เห็นว่าได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไว้บางส่วนอาจมีความเกี่ยวข้องกับวุฒิการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาด้วยเช่นการพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา การศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และรวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาและงานวิจัยขององอาจ ไพศาลภูมิ (2546, หน้า 73) ศึกษาความต้องการในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยรวมและรายด้าน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มวุฒิการศึกษาปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญาตรีต้องการมีส่วนร่วมจัดการศึกษามากกว่ากลุ่มวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี

ประเภทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นตัวแปรหนึ่งที่ผู้วิจัยสนใจนำมาศึกษาเนื่องจากมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหาร ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามกฎกระทรวงกำหนดซึ่งตรงกับข้อกำหนดคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 (2545) ที่ได้กำหนดคณะกรรมการสถานศึกษาไว้ว่าประกอบด้วยบุคคลที่ประกอบด้วยผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่า ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนเทศบาล วัดลุ่มมหาชัยชุมพล สังกัดเทศบาลนครระยอง โดยสามารถจำแนกประเภทของคณะกรรมการ

สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับปราโมทย์ กิ่งแก้ว (2544, หน้า 102) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาภูเก็ต พบว่า ผู้แทนครูมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาสูงกว่า ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน ผู้แทนองค์การปกครอง ส่วนท้องถิ่น และสอดคล้องกับงานวิจัยของศุภมาส การะเกตุ (2545) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการ จัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประจำโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัด พิชณุโลก พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนรายด้านคณะกรรมการสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมด้านการสนับสนุน การศึกษาอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการบริหารและการจัดการด้านวิชาการ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับ ปานกลาง ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการการศึกษาเมื่อจำแนกตามประเภทของคณะกรรมการ สถานศึกษาที่เป็นผู้แทนครู มีระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสูงสุดทั้งในภาพรวมและ รายด้าน ส่วนคณะกรรมการสถานศึกษาที่เป็นผู้แทนผู้ปกครอง มีระดับการมีส่วนร่วมในการจัด การศึกษาน้อยที่สุด ทั้งโดยรวมและรายด้าน และเมื่อเปรียบเทียบระดับคณะกรรมการ โดยรวม ด้านการบริหารและการจัดการด้านการสนับสนุนการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ส่วนด้านวิชาการไม่แตกต่าง ปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมี ส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านคณะกรรมการและด้านโรงเรียน โดยปัจจัยสนับสนุนด้านคณะกรรมการ ได้แก่ การเป็นคนในชุมชน การมรเวลาว่าง การเป็นศิษย์เก่า ผลตอบแทน ส่วนในด้านโรงเรียน ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การปฏิบัติ ของผู้บริหารและครู และปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ด้านคณะกรรมการ ได้แก่ การไม่รับบทบาทหน้าที่ การไม่มีเวลาว่าง ไม่ได้เป็นคนในพื้นที่ สถานศึกษาไม่เอื้อ ส่วนด้านโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียน จัดประชุมบ่อย ผู้บริหารและคณะครูไม่ให้ความสำคัญกับชุมชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

พิทักษ์ จอมเมือง (2541) ศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของคณะกรรมการโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตรัง พบว่า ระดับการปฏิบัติตามบทบาท หน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาที่มีสถานภาพต่างกัน โดยรวมและรายด้านอยู่ใน ระดับปานกลาง ผลการเปรียบเทียบการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียน ประถมศึกษาที่มีสภาพต่างกัน โดยส่วนรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้บริหารและข้าราชการครูในโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยของการปฏิบัติงานสูงกว่า ผู้ทรงคุณวุฒิและ ผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่าของโรงเรียน

นเรศ สวัสดิ์ (2542) ได้ศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการโรงเรียนในและนอกโครงการปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาเขตการศึกษา 12 ผลการวิจัยพบว่าปัญหาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการโรงเรียนในและนอกโครงการปฏิรูปการศึกษาเขตการศึกษา 12 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนประถมศึกษาเขตการศึกษา 12 มีปัญหาที่จำเป็นต้องเร่งดำเนินการแก้ไข ได้แก่ ด้านการกำหนดนโยบาย แผนแม่บทและแผนแม่บทและแผนพัฒนาโรงเรียนด้านการให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน ด้านการให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารงานการเงิน และงบประมาณโรงเรียนด้านการรับทราบความก้าวหน้าการดำเนินงานตามแผนงานของโรงเรียน ด้านการประสานงานกับองค์กรในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชนและเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและด้านการแต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะกรรมการ

มนตรี แก้ววิจิตร (2545) ได้ศึกษาการเข้าไปมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ตามภาระงานบริหาร โรงเรียนระดับประถมศึกษาทั้ง 6 ด้าน ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารงานธุรการ การเงินและพัสดุ และด้านการบริหารงานความสัมพันธ์กับชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านบริหารงานกิจการนักเรียนและด้านการบริหารงานอาคารสถานที่โดยรวมอยู่ในระดับมาก

ระพีพัฒน์ ศิริจันทร์ (2545) ศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการมีส่วนร่วมในการบริหาร โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พบว่าการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ต่อการมีส่วนร่วมในการบริหาร โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น โดยรวมและรายด้าน มีปัญหาการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง

ศิวะ ทาทราย (2545) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี พบว่า สภาพการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีสภาพการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากและระดับปานกลาง ผลการเปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนประถมศึกษา จำแนกตามสถานภาพคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไม่แตกต่าง ปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนประถมศึกษาปัญหาที่พบการให้การสนับสนุนดำเนินการตามแผนปฏิบัติการประจำปี ไม่ให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษา

ความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งเป็นผลให้เกิดปัญหาการประสานความร่วมมือและสร้างความเข้าใจกับประชาชนเพื่อให้ความสำคัญของการศึกษา ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน

ไพบุลย์ ยิ่งสุข (2545) ได้ทำการศึกษาการดำเนินงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานใน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว พบว่า การดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อเปรียบเทียบกับสถานภาพต่างกัน แตกต่างกัน ส่วนการเปรียบเทียบคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนในเขตชุมชนกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนนอกเขตชุมชนเมืองไม่ต่างกัน

ศาสตรศิลป์ ชินโน (2545) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานใน โรงเรียนประถมศึกษา ในเขตเทศบาลที่ 4 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามหน้าที่ทั้ง 12 ด้านพบว่ามีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก 5 ด้าน เรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยได้แก่ ด้านเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยากรของชุมชนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ด้านส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงมีคุณภาพและได้มาตรฐาน ด้านให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษาและด้านแต่งตั้งที่ปรึกษาหรือคณะกรรมการเพื่อการดำเนินงานตามระเบียบนี้ ตามที่เห็นสมควร ที่เหลือ 7 ด้าน มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับสถานภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร โรงเรียนและผู้แทนข้าราชการครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าโรงเรียนและกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิพบว่ามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ประวิทย์ นิลพฤษ (2545) ศึกษาเจตคติของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีคะแนนเจตคติต่อการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานโรงเรียน โดยรวมและรายด้านในระดับมาก คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีสถานภาพแตกต่างกันมีคะแนนเจตคติต่อการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานโรงเรียน โดยรวมไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

บำรุง ชูประเสริฐ (2546) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหาร โรงเรียนของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดระยอง พบว่า เมื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมตามสถานภาพที่มีความแตกต่างกันโดยคณะกรรมการประเภท ผู้แทนครูมีส่วนร่วมมากกว่าประเภทอื่น ๆ

ภูรินทร์ นิยมนา (2550) การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 2 พบว่า สถานภาพคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ต่างกันส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ต่างกัน ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าการมีส่วนร่วมในการบริหารของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน ตามประเภทคณะกรรมการสถานศึกษาที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการบริหารตามบทบาทหน้าที่แตกต่างกัน

ณัฐนัท สุรินทร์ (2546, หน้า 76) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานในการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอครูผู้สอน กรรมการโรงเรียน พนสนิม จังหวัดชลบุรี จำแนกตามสถานภาพ พบว่า โดยรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกด้าน โดยผู้แทนครูมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสูงกว่า ผู้บริหารสถานศึกษา

ยุทธศิลป์ พานนท์ (2546) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารงานตามบทบาทหน้าที่ของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาสระบุรีพบว่าคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานที่มาจากผู้บริหารสถานศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารงานตามบทบาทหน้าที่ อยู่ในระดับมากที่สุด และคณะกรรมการสถานศึกษาที่มาจากครูมีส่วนร่วมในการบริหารตาม บทบาทหน้าที่ที่อยู่ในระดับมาตราส่วนคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มาจากผู้แทน ผู้ปกครอง ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าและ ผู้ทรงคุณวุฒิมีส่วนร่วมในการบริหารงานตามบทบาทหน้าที่อยู่ในระดับปานกลาง

เอื้อจิต หงวนเสงี่ยม (2547) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 1 พบว่าการมีส่วนร่วมใน การจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยอยู่ในระดับปานกลางคือ ด้านการ สร้างความสัมพันธ์ ระหว่างสถานศึกษาและชุมชนอยู่ในระดับมากและการมีส่วนร่วมของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามวุฒิที่ตั้ง ด้านการบริหารสถานศึกษา ด้านการ ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา และด้านการทำงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแตกต่างกัน

ศรีชัย ถาวรเจริญกุล (2547) ศึกษาการพัฒนากการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนเอื้อดใหญ่พิทยาคาร อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัด อุบลราชธานีไม่มีความรู้ความเข้าใจไม่มีความตระหนัก ไม่มีส่วน ตลอดจนมีความรู้สึกลัวการจัด

การศึกษาเป็นบทบาทหน้าที่ของคณะครูและทางโรงเรียนเท่านั้น เมื่อได้รับการพัฒนาแล้วพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น

ประสิทธิ์ รักเผ่า (2548) ศึกษา ปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานในการบริหารสถานศึกษา อำเภอบ้านค่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 พบว่า ปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหาร สถานศึกษา อำเภอบ้านค่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยองเขต 1 โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลางเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก คือ ปัญหาในการให้ความเห็นชอบ การจัดทำสาระหลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ปัญหาในการรายงานผลการ ดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาก่อนเสนอต่อสาธารณชน ปัญหาในการกำหนดนโยบายและ แผนพัฒนาของสถานศึกษาและอันดับสุดท้ายคือ ปัญหาในการแต่งตั้งที่ปรึกษาหรือคณะกรรมการ เพื่อการดำเนินงานตามระเบียบ ปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการบริหารสถานศึกษา อำเภอบ้านค่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นปัญหา ในการแต่งตั้งที่ปรึกษาหรือคณะกรรมการเพื่อดำเนินงานตามระเบียบแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อานวย มีศรี (2548) พบว่าคณะกรรมการสถานศึกษาที่มีวุฒิการศึกษต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยภาพรวมและรายได้ แตกต่างกัน จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวุฒิการศึกษาคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน ซึ่งวุฒิการศึกษาที่แตกต่างกันอาจส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารตามบทบาท หน้าที่โดยรวมและรายได้แตกต่างกันดังนั้นตัวแปรวุฒิการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานมีความน่าสนใจในการศึกษาค้นคว้า

ชาญวิทย์ สุทธิ (2545) ศึกษาความต้องการของผู้บริหารในการมีส่วนร่วมการบริหาร โรงเรียนของคณะกรรมการสถานศึกษาสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระยอง โดยรวบรวมและรายด้านอยู่ระดับมาก เมื่อจำแนกตาม ตำแหน่งทางการบริหาร พบว่า อยู่ในระดับมากเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง โดยจำแนกตาม ตำแหน่งการบริหารพบว่าแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สุวิทย์ สุวรรณมณี (2550) ได้ศึกษาความต้องการการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 ผลการวิจัย พบว่า 1) ความต้องการในการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมากด้านงบประมาณและด้านวิชาการ 2) เปรียบเทียบ

ความต้องการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยะของ เขต 1 จำแนกตามสถานภาพในรูปผู้แทนกลุ่มต่าง ๆ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) เปรียบเทียบความต้องการในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยะของ เขต 1 จำแนกตามสถานที่ตั้งพบว่าโดยรวมทางด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ศรชัย เข้มแข็ง (2550) การศึกษาแนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนเมืองพญา 6 (วัดธรรมสามัคคี) สังกัดสำนักงานการศึกษาเมืองพญาจังหวัดชลบุรีมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนเมืองพญา 6 (วัดธรรมสามัคคี) สังกัดสำนักงานการศึกษาเมืองพญาจังหวัดชลบุรีด้วย วิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนเมืองพญา 6 (วัดธรรมสามัคคี) จำนวนทั้งสิ้น 15 คน ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของคณะกรรมการขั้นพื้นฐานทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากรและด้านงานบริหารทั่วไปมีปัญหาที่สอดคล้องกันทั้ง 4 ด้านคือ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานยังไม่มีความรู้เรื่องหลักสูตรสถานศึกษาการบริหารจัดการศึกษาด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนขาดการประสานงานที่ดีสำหรับโรงเรียนกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทำให้เกิดปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา แนวทางพัฒนา คือ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องหลักสูตรสถานศึกษา การบริหารงานโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการศึกษาเมืองพญาและโรงเรียนควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและควรติดตามผลการปฏิบัติงานและสร้างแรงจูงใจให้กับคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ภูรินทร์ นิยมนา (2550) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 พบว่า

1. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านวิชาการ ด้านวิชาการและด้านการบริหารทั่วไปอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการบริหารงานบุคคลและด้านงบประมาณอยู่ในระดับปานกลาง

2. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 จำแนกตามสถานภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

3. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 2 จำแนกตามสถานภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อุดร บัวสูง (2550) การมีส่วนร่วมในการบริหารงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอตาพระยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2 การวิจัยครั้งนี้จุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอตาพระยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2 จำแนกตามตำแหน่งกลุ่มตัวอย่างจำนวน 210 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการทดสอบค่า (*t-test*) ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอตาพระยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามตำแหน่ง โดยรวมและรายด้านแตกต่างกัน ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

งานวิจัยต่างประเทศ

ไรด์เอาท์ (Rideout, 1997, p. 3348-A) ได้ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียน (School – Based – Management) ในนิวฟันแลนด์และลาบราดอร์ โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการศึกษาเข้ามามีบทบาทร่วมในการจัดการศึกษาระดับท้องถิ่นส่วนใหญ่ดำเนินการโดย การตั้งสภาโรงเรียน (School Council) การจัดทำข้อมูลใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ครูใหญ่และศึกษานิเทศ ในด้านงบประมาณหลักสูตรบุคลากร สภาโรงเรียนปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน ผลการศึกษา ผู้ปกครองไม่เคยเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเลย ส่วนครู อาจารย์มีบทบาทในการจัดการศึกษาเพียงเล็กน้อยและในขอบเขตจำกัด ผู้บริหารมีบทบาทส่วนร่วมมากที่สุดทั้งผู้ปกครองและครู อาจารย์มีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการรับผิดชอบและร่วมมือในการดำเนินงานจัดการศึกษา และต้องการให้สภาโรงเรียนทำหน้าที่ให้คำปรึกษาหารือในการดำเนินงานดังกล่าว และทั้ง 4 กลุ่ม ไม่มีความต้องการให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาอย่างรุนแรงแต่ต้องการให้มีการปรับเปลี่ยนแนวการดำเนินงานโดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษามากยิ่งขึ้น ตลอดจนต้องการให้เกิดการกระจายอำนาจในการส่งงบประมาณยังโรงเรียนโดยตรง มีอำนาจในการบริหารจัดการบุคลากร โดยตรงตลอดจนการปรับปรุงหลักสูตรระดับท้องถิ่นได้

เฮฟเฟอร์แมน (Hefferman, 1992) ได้วิจัยเกี่ยวกับ การรับรู้ของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนในการมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการร่วมตัดสินใจ ผลการวิจัยพบว่า ส่วนร่วมส่วนในระดับชาติ รัฐและท้องถิ่นได้พยายามดำเนินการปรับปรุงให้ผู้ปกครองและสมาชิก

ของบทบาทและความรับผิดชอบของผู้ปกครองในสมาชิกชุมชน โรงเรียน ชุมชนจำเป็นต้องเปลี่ยนทัศนคติและความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการ การตัดสินใจของผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน

ฮาคานเนน (Hakanen, 1975, p. 6004-A) ได้สำรวจความคิดเห็นของผู้ปกครองและกลุ่มนักวิชาการเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับชุมชนโดยใช้กลุ่มตัวอย่างในรัฐเซาท์คาโรไลนา ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้ปกครองยังขาดความรู้ที่เพียงพอเกี่ยวกับความเป็นไปของโรงเรียนและการศึกษาได้เสนอแนะให้มีที่ติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มากขึ้น
2. การขาดข้อมูล ข่าวสารและการติดต่อในชุมชน ทำให้ผู้ปกครองขาดความสัมพันธ์ในชุมชน
3. เครื่องมือที่ใช้ติดต่อไม่เพียงพอ มีข้อเสนอให้แจ้งนโยบายการติดต่อระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จุดมุ่งหมาย ความรับผิดชอบ รายละเอียดเกี่ยวกับการเงิน เวลา และความจำเป็นด้านอื่น ๆ ของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ

พอลโลซซี (Pallozzi, 1981, p. 1481) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องรูปแบบของชุมชนต่อการเข้าไปเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของโรงเรียนท้องถิ่นในมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ ประเทศสหรัฐอเมริกาโดยสอบถามคณะกรรมการการศึกษาผลการวิจัยพบว่ารูปแบบที่ใช้ในการจัดการศึกษาควรขยายไปเป็นรูปแบบของชุมชนเมืองด้วยการจัดการศึกษาในโรงเรียนควรร่วมมือกันทุกฝ่าย โรงเรียนไม่ควรยึดติดอยู่กับนโยบายมากนัก ส่วนฝ่ายชุมชนควรเสนอนโยบายที่ตรงกับความสามารถของตนและสิ่งที่ชุมชนควรคำนึงคือความรับผิดชอบในกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นและอยู่ในวิสัยที่เป็นไปได้

เทกกา (Tekaa, 1998, p. 1626-A อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2537 ข, หน้า 185) ได้ศึกษาทัศนะของชาวดินเดียนในประเทศแคนาดาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาซึ่งผลวิจัยพบว่าการจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จในชุมชนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรการจัดการศึกษาที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชนนั้น ๆ เมื่อประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งการจัดการศึกษาก็จะประสบผลสำเร็จ

ชูเลอร์ (Schuler, 1990, p. 2595-A อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2537 ข, หน้า 185) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษาในมหาวิทยาลัยมินนิโซตา สำหรับอเมริกาโดยศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพผลปรากฏว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพเกิดจากการบกรองในการติดต่อสื่อสารปัญหาการมีส่วนร่วม ได้แก่ระดับของการเข้าร่วม การเข้าร่วมเพียงเรื่องเดียว การเข้าร่วมโดยขาดความเข้าใจในสถานการณ์ทั้งหมดขาดข้อตกลงเกี่ยวกับขอบเขตของการมีส่วนร่วม

โบบางโก (Bobango, n.d. อ้างถึงใน บรรจง ชมภูวงศ์, 2539, หน้า 21) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา ส่งผลดีต่อการเรียนของนักเรียนและผู้ปกครองส่วนใหญ่ปรารถนาที่จะช่วยให้ลูก ๆ ให้ประสบความสำเร็จในการเรียน อยากจะสร้างความสัมพันธ์อันดีกับโรงเรียนและอยากได้รับคำแนะนำจากทางโรงเรียน โรงเรียนต้องตอบสนองความต้องการนี้โดยจัดให้มีกิจกรรมที่ผู้ปกครองจะเข้ามามีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพซึ่งแต่ละโรงเรียนแตกต่างกัน แต่ประการสำคัญกิจกรรมของแต่ละโรงเรียนนั้นต้องเหมาะสมกับความต้องการของนักเรียนและผู้ปกครองให้ศึกษาและมองดูความต้องการของชุมชนที่โรงเรียนให้บริการและสร้างค่านิยมสำหรับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

ฮาร์โรด (Harold, 1983, p. 2517-A) ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับอำนาจบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาในการบริหารการศึกษาระดับท้องถิ่น ซึ่งผลการวิจัยพบว่าคณะกรรมการสถานศึกษามีบทบาทสำคัญมากในการกำหนดนโยบายและการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาของท้องถิ่น

เบเคอร์รา (Beccerra, 1974 อ้างถึงใน พิทักษ์ จอมเมือง, 2541, หน้า 28-29) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทและความเข้าใจระหว่างผู้บริหารกับตัวแทนชุมชนในการวินิจฉัยปัญหา พบว่าการตัดสินใจใด ๆ ที่เกี่ยวกับโรงเรียนผู้บริหารและตัวแทนชุมชน จะต้องร่วมมือกันทุกฝ่าย จะต้องทำความเข้าใจตามบทบาทหน้าที่และนโยบายที่ตกลงกันไว้ และยังพบว่าผู้บริหารต้องเข้าใจและสนใจเกี่ยวกับความแตกต่างของชุมชน อีกทั้งพร้อมที่จะเข้าร่วมกับชุมชนได้ทุกโอกาส ทักษคติเป็นไปตามที่พึงประสงค์ของแต่ละฝ่ายเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ในการเข้าร่วมของชุมชนหรือประชาชนในเรื่องที่เกี่ยวกับการตัดสินใจจะต้องมีการฝึกอบรมและเตรียมการก่อนพอสมควร ผู้บริหารจะต้องเป็นบุคคลที่ยอมรับตนเองและไม่ควรคาดหวังเกี่ยวกับผลที่จะได้รับให้สูงเกินไปในการร่วมกับชุมชนแต่ละครั้ง

จากการศึกษางานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอันจะเป็นหลักประกันให้แก่ผู้รับบริการตามหลักของการประกันคุณภาพการศึกษานั้น จะทำให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเกิดความสมบูรณ์และเป็นการสนองตอบต่อความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่นจะทำให้ท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา รับผิดชอบในการจัดการศึกษา ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมการจัดการศึกษาของชาติมีประสิทธิภาพมากขึ้น